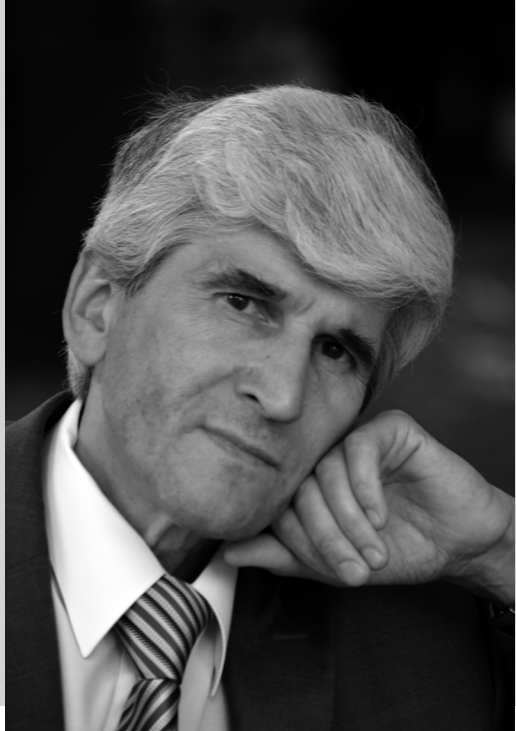

Міхась Башлакоў ДЗЯКУЙ БОГУ ЗА НЕБА ВЫСОКАЕ

Вершы

Башлакоў Міхась Захаравіч нарадзіўся 27 красавіка 1951 года ў пасёлку Станцыя Церуха (цяпер вёска Баштан) Гомельскага раёна. Вучыўся ў Грабаўскай сярэдняй школе. У 1968 годзе паступіў на гісторыка-філалагічны факультэт ГДУ, пасля заканчэння якога ў 1973—1978 гадах працаваў у вясковых школах на Гомельшчыне і Браншчыне. У 1978—1985 гадах выкладаў беларускую мову і літаратуру ў школах Гомеля.

Пасля пераезду ў Мінск у 1991—2005 гадах працаваў галоўным метадыстам у Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь, актыўна займаўся падрыхтоўкай і выданнем 145-томнай гісторыка-дакументальнай хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі «Памяць».

Аўтар кніг паэзіі «Касавіца» (1979), «Дні мае залатыя» (1993), «Як слёзы горкія Айчыны...» (1999), «Матчыны грыбы перабіраю» (2000), «Світальныя коні» (2001), «Пяро зязюлі падніму» (2001), «Нетры» (2004), «Палын. Чарнобыль» (2005), «Віно адзіночкі» (2011), «Музыка нязваная» (2014), «Далеч вячэрняя» (2017), «На ветраных шляхах» (2020) і інш. Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь (2009).

◆ ◆ ◆

Як ярка сонца засвяціла...
А неба, неба, Божа мой!..
І серабрацца чаек крылы
Над бірузоваю вадой...

На ўзлеску сінія пралескі,
Бы рэха ззяючых нябёс...
Звініць жаўрук, разносіць вестку,
Што ён вясну з сабой прынёс...

Цвіце вярба ля ручаіны —
У рамку б гэтакі букет!..
Бяжыць, бяжыць удаль сцяжына,
У неабяжны белы свет...

Душа трапеча і спявае
На ўсе лады, як салавей...
Мая Айчына дарагая!..
Ці ёсць што ў свеце даражэй?..

ПАЧАТАК

Згадаю сцэжку ў Церусе за хатай
Між васількоў і спелых каласоў —
І мне гучыць нябесная саната
Ці, можа, гэта рэха тых гадоў?..
І я бягу, увесь такі шчаслівы,
Што маю я і поле, і раўчук,
Які струменіць за лагоднай нівай
І скача па каменні, як хлапчук...

Што ёсць аблогі над жытнёвым полем
І цягнікі, што міма грукацяць...
Як я любіў разлог і гэту волю,
Як я хацеў усё вакол абняць!..

Душа мая шчымела, трапятала...
І жаўруком пагожы дзень звінеў,
І ціша штось таёмнае шаптала,
І чуўся мне чароўны стройны спеў...

І матыльком луналі светлацені,
І нейкі невядомы дырыжор
Над сцэжкай прамянёвай летуценіў —
І ззяў блакітам сонечны прастор...

І слова нараджалася у высях —
Я адчуваў, што я ўжо не такі,
Як іншыя з пасёлка хлапчукі,
Што хтось душу ўжо да нябёс узвысіў...

І ўсе свае хлапечыя забавы
На задні план павольна адышлі...
І ў жыцце ўжо гняздо звівала слава
Між васількоў, на гомельскай зямлі...

Сустрэлі пеўні крыкам хрыплым...
Даўно я тут, даўно не быў...
Відаць, за гэты час асіплі
На дворышчы між весніх ніў...

Гляджу: знаёмая сцяжына...
Гляджу: знаёмы беразняк...

Уладзімір Гніламедаў У ВОЙСКУ

Раман. Працяг. Пачатак у № 7 за 2024 г.

IV

У 6.00 — ранішняя пабудка: уключаўся гімн па радыё і днявальны крычаў як мага грамчэй:

— Рота, пад'ём!

Платонаў прачнуўся, абхапіў далонямі твар і рэзкім рухам сцёр з павекаў сон. Ноччу яму так і не ўдалося выпасца. Не марудзячы, саскочыў з другога яруса і стаў апранацца. Усе вобмельгам выбягалі на плац, строіліся ў калону і, па камандзе Дзявіцы «Аправіцца!», беглі да туалета. Збіты з дошак туалет, падобны на барак, знаходзіўся непадалёк. Затым рота, расшпіліўшы на адзін гузік каўняры гімнасцёрак, занялася фіззарадкай. Выпаў першы снег. Адна пара года рыхтавалася саступіць месца наступнай. Гэты час называюць глухой парой лістапада. Ранак выдаўся імглістым, мокрым і зябкім.

Платонаў адчуў, як па шыі і па спіне прабег ранішні халадок, як клаліся за каўнер вільготныя сняжынкі. Практыкаванні рабіў разам з усімі, паднімаў і апускаў рукі, нахіляўся ў бакі, падскокваў, прысядаў, размінаўся. Рабіў усё старанна і шчыра, захапляючыся шырокімі рухамі.

— Удых! Выдых! — камандаваў яфрэйтар. — Удых! Выдых! Стройнасць асанкі! Стройнасць асанкі!

— А ты, Валодзя, як махавік, — пасміхнуўся Шэшка, — як махнеш, дык ажно вецер свішча!

— Што гэта ты мяне з грыбам параўноўваеш, — у адказ пасміхнуўся і Платонаў. — Махавік — гэта грыб.

— Не толькі грыб.

Дзявіца строга паглядзеў у іх бок. Ён паказваў практыкаванні, курсанты кожнае паўтаралі па некалькі разоў.

— Гэта — каб дыхалка работала, — тлумачыў ён.

Усе сагрэліся, адно толькі вушы на стрыжанай нагала галаве заставаліся халоднымі. Скакалі праз «казла». Хто не пераскочыў ці пераскочыў няўдала,

зачапіўся баваўнянымі штанамі, паўтараў. Дзявіца, як заўсёды, быў няўмольны. Затым была паласа перашкод з бярвяном, бар’ерамі, загарадкай і лужынай, якую трэба было пераскочыць. На пераадоленне паласы перашкодаў давалася адна хвіліна сорак секунд. Дзявіца ўмее засякаць і лічыць час.

— Так! — устрапянуўся ён, зірнуўшы на гадзіннік. — Час пайшоў!

Бярвяно таўставатае, не надта доўгае, але, прысыпанае снегам, коўзкае. Аркаша не ўтрымаў раўнавагі і саскочыў з бярвяна, яшчэ добра пашанцавала, што не чмякнуўся галавой. Дзявіца прымусіў паўтарыць. Гэта датычыла ўсіх, хто не ўклаўся ў «нарматыў».

— Сагну і ў вузел завяжу! — паабяцаў яфрэйтар.

— А дзе гузік? — звярнуўся ён да Шэшкі.

— Ён у мяне ў кішэні, адарваўся.

— Пяць мінут даю, каб прышыў.

Некаторыя пасля зарадкі выхваляліся загартоўкай, распраналіся да пояса і расціраліся снегам. Платонаў не рызыкнуў, стаў церці схаладнелыя вушы. Далей прыступілі да «водных працэдураў», і ён пайшоў у туалетны пакой, дзе было прымацавана да сцяны карыта са шпанькамі. Узяў мыла, памыў рукі, твар. Успомніў колішняе, дзетдомаўскае: «Раніцай вы добра памылі рукі?», — і міжвольна пасміхнуўся.

На верхнім ярусе нараў побач з Платонавым спалі з аднаго боку Парфінюк, з другога — Лбоў, родам з Пермскай вобласці. Па ўсім відаць, хуліганісты. Далей было месца Бабкіна. Унізе «кватараваў» Прыдарожны.

— Жанчын няма, дык хоць ты самагвалтам займайся, — скардзіўся Бабкін.

— У балота ідзі, у жырыло, там жаба цыцкі дасць памацаць, — параіў Прыдарожны.

— Дык тут і балота няма, — засмяяўся Аркаша.

Лбоў зрабіў крытычную заўвагу Аркашу:

— Але ж ты і храпіш! Адэноіды ў цябе ці што?

— Якія яшчэ адэноіды? Абы-чаго не выдумляй! Гэта нехта іншы.

Аднойчы, пагаліўшыся, Платонаў спырснуў твар сваім «Шыпрам».

— Гэта што ў цябе? — падхапіўся Лбоў. — Адэкалон? Давай па шкаліку! «Ши-и-пр», — разабраў ён літары на бутэлечцы.

— Ты што, жартуеш? Сёння ж не першага красавіка. Папырскаць на твар — дам, але не болей.

— Ну, ладна.

Платонаў адліў яму кроплю на далонь.

Раз у дзесяць дзён, прыхапіўшы з сабой кавалачак мыла і свежую бялізну, строем ішлі ў гарадскую лазню. Зімовыя шапкі насунуты да вачэй, навушнікі завязаны пад падбародкамі. Вучэбная рота грукала па бруку цяжкімі кірзачамі. Камандаваў яфрэйтар Дзявіца. Доўга затрымлівацца ў лазні не дазваляў, але памыцца, пацешыцца цёплай вадой магчымасць была.

Армія нагадвала дзетдом. Таксама ўсё паводле раскладу, усё распісана: каму, што, як і калі.

Цэлая навука — як засцілаць ложак, каб захаваць канцікі і ўсё было па лінейцы, а менавіта такія былі «эстэтычныя» патрабаванні Дзявіцы, і дагадзіць яму няпроста. Перасцілаць даводзілася па некалькі разоў.

— Ну, зноў накасячылі! — незадаволена бурчэў ён. — Дурань, што згадзіўся мець справу з вамі, сабе на галаву!

У арміі ў пашане ненарматыўная лексіка, табуіраваная для ўсіх астатніх, толькі не для вайскоўцаў. Любімае слова яфрэйтара Дзявіцы — «раздалбай». Вось і цяпер, ацаніўшы намаганні Бабкіна, які ўжо трэці раз перасцілаў свой ложак, зняважліва кінуў:

— Раздалбай! Вось зараз фанар пад кожнае зырла пастаўлю, каб лепш бачыў!

Курсанты штодня галіліся і падшывалі белыя падкаўнерыкі. Пасля ўсяго строем ішлі снедаць. Елі з зайдросным апетытам, чаўкаючы і прыхлёбваючы, спяшаліся, бо невядома было, калі і якая каманда прагучыць. Дзявіца мог падняць у любы момант і загадаць строіцца. Ад салдацкіх харчоў некаторыя сталі скардзіцца на пякотку, але гэта, казалі, з непрывычкі.

— Пячайка даймае, — паскардзіўся Аркаша, ад армейскіх харчоў прывязалася.

— І на твары ў цябе нейкі прышчык выскачыў, — прыгледзеўся Платонаў.

— Гэта хацімкі, — уздыхнуў сябар.

У той дзень збеглі, гэта значыць дэзерціравалі, чачэнцы, чалавек сем, толькі што, як і берасцейцы, прызваныя ў войска. У той раз, казалі, збеглі армяне, а цяпер чачэнцы. За імі кінуліся ў наган, апавясцілі міліцыю. У «шчах» чачэнцы кавалкі сала знайшлі. Раз, другі. Спачатку пратэставалі, і з імі праводзілі выхаваўчую работу палітаддзельцы, але сала ці спасылка на сала зрабіла сваё. Тыдні праз два ўцекачоў вярнулі. Паміж турмой і войскам яны выбралі апошняе, і па часе ўсё згладзілася. Валодзя нават пасябраваў з адным чачэнцам Асланбекам Хаджыбаевым. Скардзіўся, што яго даймала пякотка.

— Раніцай сялёдка, вечарам сялёдка. Мы не прывыклі. Нам фарэль давай! Кюфта давай! Лаваш!.. — бурчэў Асланбек, вусаты дзяцюк з сіняватымі шчокамі і нагала паголенай галавой. Паводзіў ён сябе ў казарме вельмі паважна, нібы ў мячэці.

— Мая маці смачныя пляцкі пячэ, — успомніў Аркаша.

— Гэта што? — не зразумеў Асланбек.

— Гэта такі праснак, — патлумачыў Аркаша. — Смачны!

Чачэнец пацепаў плячыма.

Па часе Платонаў стаў кашляць, з'явіўся насмарк, але хутка, праз два-тры дні, прайшоў. Успамінаў родных, дзетдом, Валю. Перад адбоем паўгадзіны асабістага часу. Ён дастаў з нагруднай кішэні Валіну фотку. Кожны дзень разлукі рабіў ярчэйшым і прывабнейшым яе вобраз, і да гэтага часу не пакідаў хмельны водар яе цела. Абяцаў напісаць пісьмо, і цяпер, здаецца, з'явілася такая магчымасць. Вырваў са сшытка ліст, дастаў аўтаручку. Калі сачыняў, стукала сэрца і дрыжэла рука.

«Дарагая Валюша!

Добры дзень табе, добры час, калі ты атрымаеш гэтае маё пісьмо і будзеш трымаць яго ў сваіх пяшчотных руках і чытаць. Успамінаю цябе, і лагодна становіцца на душы. Калі мне сумна, я дастаю тваю фотку і ўспамінаю цябе, успамінаю, якая ты прыгожая, успамінаю нашы сустрэчы. Пішу гэты ліст і адчуваю дзіўную насалоду ад кахання да цябе. Твая прыгажосць, прызнаюся, выклікала ўва мне такія моцныя пачуцці, якіх я дагэтуль не ведаў і не ведаў, што існуюць. Разам з прыгажосцю ў цябе шмат прыроднай даброты. Якая ты ў мяне разумная! Я закахаўся ў цябе на адлегласці яшчэ болей. Да гэтага часу чую стук тваіх тufелек на тонкіх абцасіках. Расстанне абвастрае пачуцці, я гэта адчуваю на сабе. У мяне такое ўражанне, што я не сказаў табе самага галоўнага, самага важнага. Часта цябе ўспамінаю. Успамінаю тваю ўсмешку, такую лагодную і пяшчотную, і губкі твае. Шмат што ўспамінаю...»

Ён стараўся пісаць зграбнымі зваротамі і прыгожым почыркам.

«...Нас пастрыглі дагала, выдалі вайскавае адзенне і школяць па ўсіх правілах. Засвойваем курс маладога байца. Направа! Налева! Кругом! Круцімся на турніку, адольваем паласу перашкодаў. Шмат увагі надаецца фізічнай падрыхтоўцы. Назаляе абыдзёншчына. Час нібы спыніўся. Ёсць, праўда, землякі,

некалькі хлопцаў з Брэстчыны, падтрымліваем адзін аднаго, але ўсе думкі аб табе. Моцнае жаданне — убачыць цябе і абняць. Ты ўцеха майго сэрца, без цябе мне цяжка, без цябе не магу, але выходзіць, што каханне безабаронае пад ударамі лёсу. У душы ўтварылася пустэча, якую цяжка чым-небудзь запоўніць, апроч як табою. Я абажаю цябе і люблю ўсёй душою. Думаю пра цябе, сумую. Успамінаю, як пазнаёміўся з табой, як гэта было рамантычна. Гэта было летам пазамінулага года. Цудоўны час — лета ў Брэсце. Успамінаю наш мілы Брэст. Як адслужу, дык адразу прыеду. Шлю табе моцнае армейскае прывітанне. Абдымаю і цалую. Шмат, шмат разоў. Думаю толькі пра цябе і крыўдую на свой лёс, што ўсё гэтак здарылася. Але ўсё яшчэ наперадзе. Адданы табе душой і целам

Уладзімір Платонаў».

Уклаў ліст у канверт, заклеіў, напісаў адрас і свой, адваротны, аднёс на КПП і кінуў у паштовую скрынку. Адпраўляючы пісьмо, падумаў, што Валя прачытае і яшчэ больш засумуе: «Пакінуў адну...»

Назаўтра з'явіўся старшы лейтэнант Шылабрэеў. Начальнік павінен ведаць сваіх падначаленых — вось ён і з'явіўся. Шылабрэеў — камандзір вучэбнай роты, а яфрэйтар Дзявіца яго толькі падмяняе. Яго фізіяномія была пазбаўленая якога-небудзь выразу. Партупея пад пагонам цераз адно плячо, планшэт пры баку — праз другое. Каля сківіц пракочваліся жаўлакі. Дзявіца пастроіў роту, далажыў. Шылабрэеў павітаўся, агледзеў строй і спытаў:

— Ну, як справы, арлы?

«Арлы» маўчалі.

— Хачу адзначыць, што вы становіцеся падобныя на салдат. Я ведаю, вучэбную роту часта вадзілі на разгрузку вагонаў з цэментам. Я супраць гэтага. Вучэбная рота мае свае задачы. Яна павінна авалодваць вайсковай справай, уменнем і навыкамі. Паступенна ўсё стане на месца, да аўтаматызму. Будзеце, як аўтаматы, у сэнсе будзеце дзейнічаць, як аўтаматы, — па-свойму хацеў суцэшыць Шылабрэеў.

Гаварыў ён натужна, выкрываў словы, крыху заікаўся.

— У арміі, гэта не сакрэт, лічыцца, што маладых трэба школіць. У асноўным і цэлым гэта так. Вы павінны прайсці курс на вынослівасць, а для гэтага трэба бегаць крос. Яфрэйтар Дзявіца!

Дзявіца выцягнуўся ў струнку.

— Тры разы на тыдзень — панядзела, серада і пятніца — трохкіламетровы крос! Гэта няшмат. У каго ёсць скаргі? — звярнуўся Шылабрэеў да роты.

Скаргаў не аказалася, і Шылабрэеў пакінуў казарму, накіраваўся ў штаб.

Дзявіца запланаваў крос на заўтра (гэта была серада) пасля сьнедання.

Ныў Аркаша, калі, апрануўшы шынялі, рота падрыхтавалася бегчы крос:

— У вас крэпкія ногі, — казаў ён сваім калегам-сябрукам, — вы дабежыце, а я, відаць, стамлюся і адстану.

— Адставіць разгаворчыкі ў страю! — пачуў Дзявіца, пастроіўшы роту. Праінструктаваў: — Бегчы будзеце па кругу, уздоўж забора. Бегчы ўсім разам, строем, адной каробачкай, захоўваючы дыстанцыю. Каб ніхто не адставаў. Таго, хто надумаецца адстаць, суседзі бяруць пад рукі і валакуць да фінішу.

Крыху схакаўшы, скамандаваў:

— Бягом марш! Час пайшоў!

Падначаленыя пабеглі, а ён застаўся назіраць. У шынялях бегчы цяжка. Надсадна дыхалі. Платонаў зірнуў на Аркашу, які бег побач. Твар пачырваневы ад натугі, шапку ён трымаў чамусьці ў руцэ.

— Платонаў, Парфінюк, не адставаць! — здалёк крыкнуў Дзявіца.

Іна Фралова

ВЯРЭДЗІЦЬ СЭРЦА
СВЕТЛЫ СУМ...

Вершы

Фралова Іна Мікалаеўна нарадзілася 6 жніўня 1972 года ў Мінску. Закончыла БДПУ імя Максіма Танка (1996) і Вышэйшыя літаратурныя курсы Літаратурнага інстытута імя А. М. Горкага (2020).

Аўтар кніг «Чакаю першы снег» (2011), «Там у светлых барах» (2012), «Белы бераг» (2016), «Ромашки на асфальце» (2018, 2021), «Апельсин» (2019), «Радка жывога пілігрымы...» (2018), «Вясковыя вакацыі» (2021).

Лаўрэат літаратурнага конкурсу, прысвечанага 100-годдзю Алеся Бачылы, Міжнароднай Еўразійскай прэміі (2019), V Міжнароднага конкурсу лірыка-патрыятычнай паэзіі імя Ігара Грыгор'ева «На всех одна земная ось» (2019).

НА БРАСЛАЎСКИХ АЗЁРАХ

Прысвячаецца земляку М.К.

Няма навокал ні душы,
Хістаюць хвалі лодку.
Спяшацца, бач, няма куды,
Рыбач сабе ў ахвотку.

Трымае цэлы свет вада,
А з ім — цябе і човен.
Дзе суталака? Дзе бяда?
Ні выдыхнуць, не мовіць.

«Жыві, — шапочуць пływуні, —
І не наводзь туману.
Чаго жадаць, як рай зямны,
Знайшоў неспадзявана?»

Яно ўсё так — і ціш, і рай,
Яно ўсё так, бяспрэчна.

Чаму ж кіпіць, хоць запрагай,
Зноў розум чалавечы?

Чаму, чаму? Адно «чаму»...
Палошчацца ў прасторы:
«Падман, — ты кажаш, — не прыму.
Начуўся тых гісторый».

Бо выбраў самастойна лёс,
Не меў чужой прынукі.
У час людзей сумленных рос,
З душой не блізарукай.

Не ўзяў капейчыны чужой,
Не лёкай і не зломак.
Адкуль жа гэты неспакой?
Вось гэта... невядома.

А як цяжкой няма віны,
Бяруцца скуль пакуты?
Чаго цяпер вы, пловуны,
Прымоўклі каля бухты?

Скажыце: як жыццё пражыць,
На радасці скупое,
Калі сваё не так баліць,
А рве душу чужое?

ШЫПКОЎСКАЯ МАДОННА

Шыбуе вуліцай шыпкоўская Мадонна,
Шчаслівая ўсміхаецца вясне.
Яна ж вясковая, вясковая да скону!..
Хоць кажуць хаты зараз у цане.
Не перакласці «роднае» на грошы.
Ізноў ні з чым паехалі купцы.
Пад лецішча пустое дом харошы
Пад самым лесам, вунь у тым канцы.

У Мінск пасля вясковай сямігодкі,
Сям'я, работа з ранку да начы.
А ў пятніцу да мацеры на соткі
Спяшалася Мадонна адпачыць.
Бацькі сышлі (у лепшы свет, вядома),
А з імі — сена, бульба, буракі..
Але ўсе пятніцы яна ізноў — дадому.
Сын — нарэдчас з сям'ёй на шашлыкi.

ПРОЗА

Алена Брава НА ЛАНЧ ДА МЭРЫЛІН МАНРО

Апавяданне

Брава Алена Валер’еўна нарадзілася 18 жніўня 1966 года ў Барысаве. Скончыла факультэт журналістыкі БДУ. Больш за дваццаць пяць гадоў працавала ў Барысаўскай раённай газеце «Адзінства». Цяпер — у часопісе «Алеся». Аўтар пяці кніг прозы, лаўрэат шэрагу літаратурных прэмій.

Ксюшык прыехала ў інтэрнат вечарам у суботу, зацягнула ў пакой сумку з закаткамі, салам і «пальцам пханай» каўбасой. Мама, як звычайна, перастаралася. Ах, мама, калі б яна ведала... Але мама не ведала, і Ксюшыку давялося хавацца ў спальні, каб надзець адзіную сваю прыгожую, пашытую летась на выпускны ружовую сукенку з кароткімі рукавамі-ліхтарыкамі. Вось бы мама здзівілася!.. Калі на градусніку мінус пятнаццаць, ніхто не носіць напаяўпразрыстае са штучнага шоўку з кароткімі рукавамі-ліхтарыкамі. І пад ружовым шоўкам чорнае карункавае таксама ніхто не носіць, але ж... На гэты камплект («Боекамплект» — сінхронна ўдакладнілі, выпускаючы дым з пашчаў, блізняты Тоня і Ніна, суседкі па інтэрнаце) яна выдаткавала сваю першую стыпендыю, мама, ты нават не ўяўляеш, якія бываюць цэны. Ксюшык адчыніла шафку ў сцяне пад падаконнем, хутка паперакладала туды прадукты (шкада, Наджыб не есць такое), здэўрла з сябе ваўняныя рэйтузы, запхнула пад ложак нязграбныя буркі, сунула ногі ў аксамітныя хатнія пантофлі з залатымі спражкамі — пашанцавала, нарвалася ў ЦУМе — і, старанна імітуючы няспешнасць, пашыбавала па доўгім калідоры інтэрната да пакоя, дзе жыў Наджыбула.

Каханы быў дома: за дзвярыма гучалі галасы, смех. Ксюшык доўга стукала, клікала. Ёй не адчынілі.

У калідоры было холадна. Свістала з дрэнна зачыненага балкона, дымам несла з пажарнай лесвіцы, дзе сабраліся курцы. Пабольваў ніз жывата. Ксюшык села на

драўляную лаўку ля Ленінскага пакоя. Яе калаціла, пад пахамі было мокра і гора-ча, а далоні — ледзяныя. Можа, да яго прыйшлі землякі? І ён не хоча ім пакуль распавядаць, што ў яго ёсць беларуская дзяўчына?.. Але ж яны з Надзікам — так яна будзе называць ужо акальцаванага — хутка возьмуць шлюб. У Ленінскім пакоі студэнцкі хор бадзёра спяваў «Вся жизнь впереди» — ішла падрыхтоўка да канцэрта. Потым праз няшчыльна зачыненыя дзверы яна пачула: камендант інтэрната, пенсіянер, мо ў соты раз распавядае гісторыю пра тое, як Мэрылін Манро выступала перад амерыканскімі салдатамі ў Паўднёвай Карэі. Паводле яго слоў, пасля канцэрта артыстка нібыта з імі цалавалася, ну не з усімі, безумоўна, а толькі з тымі, хто вызначыўся ў ваеннай аперацыі. Ёй заплацілі за гэта мільён долараў. Тоня і Ніна лічылі, што байку пра пацалункі Мэрылін і яе нечуваны ганарар ад амерыканскага ўрада дзедухна прыдумаў сам — мабыць, за чаркай.

Вось не дае спакою мужчынам такая прыгажосць, нават пасля смерці брыдкасці пра яе выдумляюць! Фатаграфію Мэрылін Ксюшык бачыла ў часопісе. І ўздыхала: шанцуе ж некаторым, ні прышчыка на твары, ані тлушчынкі на таліі, нічога! Ну і зубы, вядома, такіх зубоў у нармальных людзей быць не можа. Ніколі, ніколі Ксюшыку не стаць, як гэтая замежная штучка, скупі яна хоць увесь універмаг. Яна вунь раніцай на лбе вугор выціснула, замазала танальным крэмам «Балет» і спецыяльна гусцей грыўку начасала. («Народзіш — пройдуць прышчы», — кажа маці.) Ксюшык таксама бландзінка — і што з таго? Ды вось скура не надта, зубы шэрыя, косць шырокая, ногі таўставатыя, а ўжо пра фігуру і казаць няма чаго, так сабе фігура. Што Наджыб на гэта купіўся — за шчасце. Учапіцца і трымаць. Хутчэй нарадзіць. Траіх, аднаго за адным, каб апамятацца не паспеў, — і гуд бай, прышчы і прыгарадная вёска Арэшкі.

Наджыб па-англійску спікае бывай здароў як, ён нават у Лондане быў. Вось так вось папросту сеў у самалёт — і ф'юіць, Вэстмінстэр Эбі, пліз, сэр! А яна толькі ў Адэсу адзін раз выязджала на дзікі пляж, дзякуй суседу дзядзьку Валодзю. Наджыб родам з Кабула. Ягоныя бацькі, нейкія дужа ўплывовыя чыноўнікі ці дыпламаты, хуценька адправілі яго вучыцца ў СССР, калі пачалася вайна. Пра гэта яна здагадалася з яго расповеду, але значна пазней. Пазнаёмілася Ксюшык з Наджыбам на дыскатэцы. Былі на ёй джынсы фіялетаваы ў ромбікі, навінка фабрыкі імя Крупскай, а ў некаторых дзяўчат ужо левайсы. Праз гэта яна забілася ў кут, як экзэматызная, але Наджыб яе там угледзеў (як толькі здолеў у сіняй завеі святламузыкі!) і выцягнуў танцаваць мядляк. Потым павёў да сябе, бо займаў адзін цэлы пакой, а савецкія ж хлопцы па чацвёрта жылі.

Там, у пакоі, яна яго і разгледзела. І ахнула, нібыта агонь нябесны, якога, кажучь, не існуе, з'явіўся перад ёй. На хімфаку Ксюшык праходзіць цяпер гаручыя і змазачныя вадкасці, дык вось: гэта было, як быццам бы маланка раптам ударыла і запаліла тое, што паводле самой сваёй прыроды ўжо гатовае загарэцца. Наджыб быў як бог, увесь — ззянне: чарната вачэй, белата кашулі. Узяў і абрынуў на яе аўру маладога кахання ні з пушчы ні з поля. «Ксанія, Ксанія» — шаптаў і хутка-хутка цалаваў яе цёплымі і мяккімі, як у цяляці, вуснамі. Гэтае нябеснае ззянне адразу ж ахутала яе ад мыскоў туфляў да хвосціка на патыліцы. Перацягнутага гумкай аптэчнай, божа ж ты мой. Ксюшык моўчкі згарала ад сораму за валасы, якія яшчэ ўчора трэба было памыць, за старыя туфлі. Згарала ў агні лёсу, які вось так вось і з'яўляецца перад табой, — не цікавячыся, як даўно ты мыла галаву. І ты адразу ж адчуваеш, што чакала гэтай чарнаты, гэтай белаты, чакала, можа, усё жыццё, пакуль самое неба загаворыць з табой, скажа з жудасным акцэнтам: «Ты очень красивый дэвушка, Ксанія».

Наджыб быў яе першым мужчынам. Па праўдзе, першым быў Слава, сын дзядзькі Валодзі. Але Слава не ў лік, у іх гэта адзін раз усяго і было, нічога, дарэчы, не атрымалася. Дзявоцтва Ксюшыка, хоць і падсапсаванае, прывяло

ПАЭЗІЯ

Андрэй Дарожкін ЛЮДЗІ МАЮЦЬ КРЫЛЫ

Вершы

Дарожкін Андрэй Сяргеевіч нарадзіўся 2 ліпеня 1991 года ў вёсцы Гарбавічы Чавускага раёна. Скончыў факультэт культуралогіі і сацыяльна-культурнай дзейнасці Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў (2012), магістратуру па спецыяльнасці «Мастацтвазнаўства» названага ўніверсітэта (2013), аспірантуру па спецыяльнасці «Тэорыя і гісторыя культуры» ў Рэспубліканскім інстытуце вышэйшай школы (2017). Працуе бібліятэкарам у Навуковай медыцынскай бібліятэцы УА «Гродзенскі дзяржаўны медыцынскі ўніверсітэт».

АПОШНІ ПАЦАЛУНАК

Маятнік сэрца — налева, направа.
Шэпт зніадкуль: ты — святло, а я — цень.
Сёння ты скажаш: «Звычайная справа!»
Заўтра заўважу: «Найлепшы мой дзень...»

Вусны твае — таямнічая неруш,
Позірк мільгне бліскавіцай здаля...
Сёння ты марыш, а заўтра не верыш.
Сёння я — зерне, а заўтра — раля.

Досыць дваім. І мы спынім пакуты:
хопіць з пачуццём вадзіць карагод!
Твой пацалунак са смакам цыкуты¹ —
пэўна, адзіны з магчымых зыход.

ВЯСНОВЫ ПАЛЁТ

Калі вясна ў тваіх далонях
пралескай першай зацвіце,

¹ Цыкута — адна з самых атрутных раслін.

цяпло спытае пульсам у скронях:
«Дзе лепей можа быць? Нідзе!»

Ты чуеш? Людзі маюць крылы,
Не горшыя ад галубоў!
Лунаюць, колькі хопіць сілы,
пад позірк здзіўленых дамоў.

Зляцець пад стрэхі? Справа часу!
Сябе ж дахаты не гані...
Хай долей у вачах не гаснуць
забытай радасці агні.

БЕЗ КУТОЎ

Ты ідзеш, і я іду...
Толькі ў розныя бакі.
Ці супыніш ты хаду?
Мінакі ўсюль, мінакі...

Незнаёмцы і сябры —
сотні, тысячы людзей.
Без сумневу забяры
лепшыя з усіх падзей.

Між прыпынкаў і аб'яў,
скрозь малюнак на сцяне...
Я цябе з сабой не ўзяў,
Ты не клікала мяне.

Крочу, быццам немаўля:
хіліць без падтрымкі рук.
Дзякуй, без кутаў зямля:
каб сустрэцца, зробім круг.

НАКУКУЙ, ЗЯЗЮЛЯ...

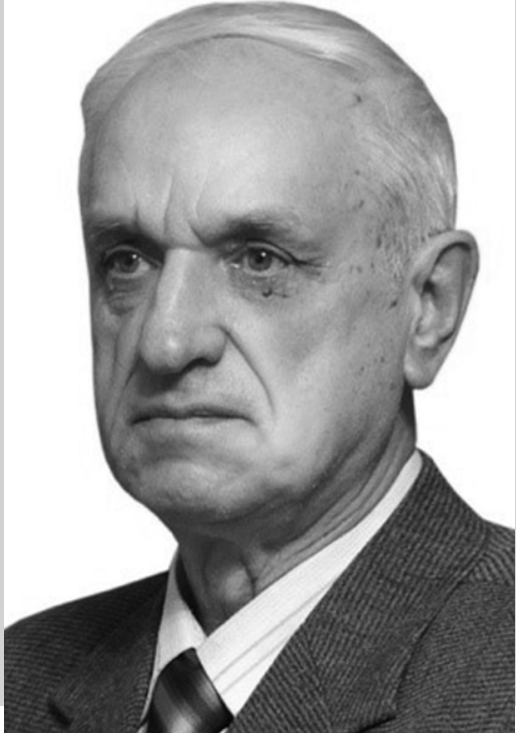
Накукуй, зязюля, мне шляхоў шчаслівых.
Накукуй мне, міла, скарбы светлых дзён.
Каб хапіла часу між хвілін імклівых
чуць, аб чым гамоніць побач з хатай клён.

Накукуй, зязюля, новыя спатканні.
Накукуй мне, міла, стрэць старых сяброў.
Каб любові мора, акіян кахання.
Каб сышло ўсё ліха ў гушчары бароў.

Накукуй, зязюля, нам пачэснай долі.
Накукуй нам, міла, меней халадоў.
Каб не мерзлі душы ў нас ужо ніколі.
Каб цяпла хапіла ўсім на сто гадоў.

Што я дам, зязюля, у адказ за гэта?
Чым табе я, міла, здужу адплаціць?

Іван Пяшко ДВА АПАВЯДАННІ

Пяшко Іван Рыгоравіч нарадзіўся 4 снежня 1941 года ў вёсцы Ляшчыцы Гродзенскага раёна. Скончыў Свідзельскую сярэднюю школу, тэхнічнае вучылішча ў Гродне. Працаваў электрыкам, а пасля заканчэння гістарычнага факультэта Гродзенскага педінстытута настаўнічаў у Шчучынскім раёне, быў на партыйнай працы. Скончыў Вышэйшыя курсы сцэнарыстаў і рэжысёраў у Маскве. З 1984 года працаваў намеснікам рэдактара Шчучынскай раённай газеты.

Аўтар кніг прозы «Чырвоная клубніка» (1977), «Марго з Казарэзаў» (1992), «Сцэнарыі з сямідзясятых» (1997), «На тым беразе» (2007), «Сінія васількі» (2015) і інш.

ПРЫНЦЫП

Падбухторыла яе на гэтыя заробкі даволі рухавая жанчына з немалым пенсійным стажам Марыя Паўлаўна, былая бібліятэкарка з чацвёртай школы. Пацікавілася, чым займаюся. Ну чым? Адказала, што нічым істотным: кнігі чытаю, а раней іх толькі збірала, чытаць часу не хапала. Цяпер яго аж зашмат, няма куды дзяваць, таму чытаю, папаўняю свой круггляд, можа, і спатрэбяцца яшчэ набытыя веды. «Не, не тым займаешся, — невысока ацаніла занятка сяброўка. — Справамі трэба займацца. Зараз я да цябе забягу».

Праз паўгадзіны сяброўка ўварвалася з кошыкам яблыкаў і пытаецца:

— Куды высыпаць?

Вытрасла белы наліў у вялікую міску. Прыгожыя яблыкі, адзін ў адзін, адборныя, празрыстыя, сакавітыя, быццам сонцам налітыя.

— Во, прывезла з Руткевіцкага саду, у апошні раз з'ездзіла ў заробкі. Сястра звоніць з Мінска, просіць прыехаць пляменніка даглядаць. У школу вадзіць, са школы дамоў суправаджаць, увагуле, знаходзіцца з ім, пакуль бацькі на рабоце. Ну, а ты маладая пенсіянерка, з невялічкім стажам, можаш яшчэ папрацаваць, зоймеш маё месца ў нашай брыгадзе па зборы яблыкаў. Заробіш нейкі рубель, заадно яблыкаў нацягаеш, будзеш усю зіму з вітамінамі. Садавіна, яна карысная для арганізма, асабліва для такога, як наш, пенсіянерскі. Бачу па вачах, угаварыла. Брыгадзір — мая добрая знаёмая, пазваню ёй, закіну слова, і ты ў брыгадзе. Штодня па дваццаць тысяч зарабляем, ды яблыкаў еш ад

пуза, а яшчэ з сабой, калі пашанцуе, можна прыхапіць. Мне амаль семдзесят, а я працую, ты ж толькі пенсіянер-пачатковец, лішні рубель ой як спатрэбіцца. Колькі ты, дарэчы, плаціш за кватэру? Не меней за сотню?

— Сто дваццаць.

— От бачыш, значыць, угаварыла, — Марыя Паўлаўна раптам задумалася. — Ну я і дурная .

— Чаму?

— Не трэба было яблыкi высыпаць. Я табе і кошык пакіну. З ім добра ездзіць у сад. Лёгкі, як пушынка, ён з сасновага карэння. Ты колькі працавала на пенсіі?

— Ніколькі. Ледзь далі папрацаваць да першага верасня. Ніякага кантракта не заключылі.

— Крыўдна... Я тры гады яшчэ цягнула лямку. Ну, я пабегла, трэба сабрацца ў дарогу, еду заўтра першым мінскім аўтобусам.

І вось назаўтра, паснедаўшы, яна апранулася ў рабочае адзенне, з кошыкам у руцэ пакіравала ў цэнтр горада, дзе на стаянку аўтамашын у дзевяць раніцы прыходзіць саўгасны транспарт па гарадскую рабочую сілу. Здаўна адсюль ад'язджаюць гараджане на працу ў вёскі — вясной збіраць каменне з палёў і лугоў, перабіраць бульбу з буртоў. Тут збіраліся і брыгады па зборы яблыкаў.

На лавачцы ля склада камунальнай гаспадаркі ўжо сядзелі рабочыя, большасць у гумовых ботах ці ў кедах, у куртках, збоку на руцэ ці перад сабой трымалі пластмасавыя вёдры — сінія, чырвоныя, зялёныя. Ірына Аляксееўна заўважыла некалькі жанчын з кошыкамі і ўзрадавалася, што не будзе белаі варонай праз тое, што прыцягнулася з кошыкам Марыі Паўлаўны. Спрадвечны сялянскі рыштунак ёй спадабаўся — зроблены акуратна, нават далікатна, невялікі, але і немалы, у самы раз, яго паўкруглыя рабрыны аплецены тонкімі сасновымі карэньчыкамі, што рабілі яго амаль бязважкім.

Сярод жанчын, што стаялі асобнай купкай пад маладой бярозкай, Ірына Аляксееўна заўважыла шырокую ў плячах, рослую, значна вышэйшую за астатніх жанчыну і вырашыла: якраз час заявіць пра сябе. Яна павіталася і, не спускаючы вачэй з жанчыны ў цэнтры натоўпу, сціпла сказала:

— Прыйшла працаваць замест Марыі Паўлаўны, якая едзе ў Мінск.

— Ну і цудоўна. Мы пра яе ад'езд ведаем, Паўлаўна мне званіла.

— Я ж на пенсіі, але сілы ёсць, думаю, што спраўлюся.

— Справіцеся, тут вышэйшай матэматыкі не трэба, — намякнула брыгадзірка пра колішнюю прафесію Ірыны Аляксееўны. — Чакаем машыну, — яна зірнула на гадзіннік. — Нешта спазняецца наш транспарт...

— Няўжо і сёння грузавік прышлюць? — з роздумам у голасе спытала жанчына ў вятроўцы, не чакаючы адказу, заявіла, што калі будзе грузавік, то не паедзе, тыдзень назад праехала на адкрытай машыне, трапіла пад дождж, адзета была лёгка, як вынік — ангіна.

— Сёння паедзем у новенькім аўтобусе, — уключыўся ў гаворку невысокі каржакаваты мужчына, які стаяў за некалькі крокаў ад жанчын і курыў. — Брат у саўгасным гаражы працуе, учора званіў і паведаміў, што новы аўтобус прыгналі, — падзяліўся навіной мужчына. — І нумары ўжо атрымалі.

Сапраўды, з бакавой вуліцы на пляцоўку паволі ўязджаў новенькі аўтобус. Натоўп заварушыўся, распаўся, людзі пакіравалі да аўтобуса. Адчыніліся дзверы, на зямлю саскочыў малады вадзіцель.

— У Руткевічы, — аб'явіў ён, і ў салон, не спяшаючыся, пачалі заходзіць рабочыя, па-гаспадарску ўсаджваліся на мяккіх крэслах.

— Малайцы, мінчане, такі аўтобус адгрохалі. Нават лепшы за «ПАЗ», — азіраючыся, ацэньваючы ўбранне салона, у захапленні гаварыў мужчына ў

плямістым ахоўным адзенні, у кепцы з такога ахоўнага матэрыялу, у якім звычайна ходзяць вайскоўцы. — Малайцы, тут нічога не скажаш супраць. Зрабілі гарадскі аўтобус, выпускаюць тралейбусы і, калі ласка, — далі краіне невялікі аўтобус. Значыць, магём і можам...

— А ты што, не беларус? — спытала брыгадзірка.

— Рускі беларус. Нарадзіўся пад Пензай, у Гарадзішчы, служыў у Беларусі, тут і застаўся.

Брыгадзірка, акінуўшы позіркам брыгаду, палічыла, што ўсе сабраліся, сказала шафёру рухацца, і аўтобус крануўся.

Выбраўшыся на цэнтральную вуліцу, мінуўшы гарадскія кварталы, аўтобус апынуўся на асфальтавай дарозе, абাপал якой стаялі густыя прысады. Праз паўгадзіны аўтобус звярнуў з шашы, і вось ля чарговага скрыжавання дарожны знак прыгараднай гаспадаркі.

У пачатку вёскі звярнулі на загуменне, якое, як і ўсе дарогі гаспадаркі, пакрыты асфальтам, неўпрыкмет уехалі ў сад. Праехаўшы па затравелай сцяжыны між роўнымі радамі высокіх каштэляў і раскідзістых антонавак, спыніліся ля староўкі — звычайнага буданчыка, складзенага з драўляных шчытоў. За буданом чарнелі сляды вогнішча, побач раскіданы галавешкі, за імі на траве сухія галіны таполі, якія атулялі сваімі густымі кронамі пладовыя дрэвы саду ад паўночных вятроў. Дрэвы ўзносіліся высока ў неба на дзясяткі метраў, усе магутныя, з густымі шчыльнымі кронамі, у якіх, заўважыла Ірына Аляксееўна, было нямала і сухіх галін; зрэдку стаялі і сухія дрэвы, якія чамусьці не спілоўвалі, каб замест іх пасадзіць новыя. Ля будана стаяў мужчына гадоў трыццаці з азызлым тварам, у даволі пацёртым спартыўным касцюме, без галаўнога ўбору. Мужчыну, здаецца, жанчына ведала.

— Бачу, ёсць новенькія, — да брыгадзіркі наблізіўся мужчына ў спартыўным адзенні.

— Ёсць, дзве. Што — інструктаж праведзяце?

— У прынцыпе, так. Няхай хоць адзін будзе новенькі, абавязаны даць мінімум па тэхніцы бяспекі. Такі закон. Зрэшты, няхай і астатнія паслухаюць, не будзе лішнім.

Брыгада, што за некалькі хвілін, як прыехалі, разышлася між дрэў, цяпер, пасля запрашэння брыгадзіркі, пацягнулася да будана.

— Прамовы, у прынцыпе, я гаварыць не мастак. Зрэшты, большасць з вас слухалі мае выступленні, нічога новага я не скажу, але, як кажуць педагогі, паўтарэнне — маці вучэння. Звяртаю ўвагу тых, хто апынуўся ў нашым садзе ўпершыню. Вы ў гэты момант знаходзіцеся на дзяржаўным аб'екце, следавацельна, весці сябе трэба як? Зразумела, падзяржаўнаму. Што гэта значыць? Быць беражлівым да дзяржаўнай маёмасці, не кідаць скрыняў, яны маюць цану. На дрэвы лезуць толькі мужчыны. Тут была адна... альпіністка... Чым усё скончылася? На мыліцах месяц хадзіла. Як у тым фільме... Упала, паднялася, гіпс. Яблыкі ешчэ колькі страўнік прыме, але толькі ў садзе. З сабой ні-ні... Увогуле, у прынцыпе, каб ніякага крыміналу...

Заглушаючы словы вартаўніка, з шумам пад'ехаў трактар «Беларусь» з прычэпам, спыніўся ў пачатку двух радоў антонавак, на якіх вісела шмат яблыкаў, і людзі накіраваліся да прычэпа, пачалі падбіраць рассыпаны пад дрэвамі плады. Двое мужчын спрытна ўзбраліся на яблыні, трэслі галіны, і з дрэў у адказ з глухім стукам шчодро сыпаліся сарваныя яблыкі, у адно імгненне трава пад дрэвамі пакрылася жоўтымі пладамі. Жанчыны на кароткі міг адышлі на бяспечную адлегласць, каб не трапіць пад град буйных пладоў. Калі мужчыны збольшага абтрэслі дрэвы і пачалі спускацца на зямлю, жанчыны, сагнуўшыся, дружна падбіралі стрэсенае. Праз лічаныя хвіліны напаўняліся ведры, кашы,

іх неслі да прычэпа, на якім з абодвух бакоў стаялі мужчыны, бралі сабранае, высыпалі ля пярэдняга борта.

Праз гадзіну паўнюткі прычэп з яблыкамі трактар пацягнуў на вінзавод, што стаяў непадалёку, у тым жа садзе, на змену першаму падкаціў другі трактар з прычэпам.

Да гадзіны дня набралі тры прычэпы яблыкаў, аб’явілі перапынак. Абедалі тут жа, у садзе, пад высокімі каштэлямі, прыселі, хто дзе мог, на траве, падаслаўшы ці газету, ці хустку, селі паўкругам. У брыгадзе, відаць, стала традыцыяй абедаць так, невялікімі групамі па чатыры-пяць чалавек, асобна мужчыны; жанчыны прапаноўвалі паспытаць сваіх прысмакаў, а суседзі і не аднекваліся, каштавалі чужыя прысмачкі, аднак падмацоўваліся сваімі прыпасамі.

Ірына Аляксееўна за паўдня работы ў новым калектыве не паспела з кім-небудзь пасябраваць ці ўвогуле сысціся, сядзела адна, з’ела прыгатаваную вечарам катлету са скібкай барадзінскага хлеба, памідор, наліла з тэрмаса кавы, выпіла, з’ела і яблык — вялікі, жоўты, вельмі пераспелы яблык беллага наліву. Кавы яшчэ заставалася ў тэрмасе, і яна прапанавала яго сваім новым таварышам. Ахвотніца знайшлася — маладая энергічная жанчына хуценька паднялася, падышла, з задавальненнем выпіла, пахваліла і падзякавала.

З гэтай маладой жанчынай пасля абеду Ірына Аляксееўна збірала яблыкі ў адзін — свой кошык. Кош той жанчыны з прычэпа кінулі так, што, ударыўшыся аб камень, зламалася дужка, насіць яго болей было немагчыма. Ірына Аляксееўна прапанавала працаваць разам. Кош з пладамі насілі па чарзе, а потым толькі сяброўка.

Ірына Аляксееўна вартаўніка Цішкевіча ведала даўно, калі той яшчэ хадзіў у школу. Вучань не без здольнасцей, мог някепска вучыцца, але штосьці перашкаджала яму стаць добрым вучнем, магчыма, яго характар. Да таго ён прапускаў заняткі, нягледзячы на гэта, часта ўпарта даводзіў, што яму заніжаюць адзнакі. Скончылася тым, што аднойчы Ірыну Аляксееўну паклікалі да дырэктара. Вось, сказаў кіраўнік школы, на вас паступіла скарга. Якая? Заніжаеце адзнакі Цішкевічу. Спыніліся на тым, што настырнаму вучню далі магчымасць праверыць свае веды. Падрыхтавалі заданні, і камісія ў складзе завуча, двух настаўнікаў матэматыкі прапанавала тыя заданні. Іспыты пацвердзілі тую адзнаку, якой ацэньвала веды Цішкевіча Ірына Аляксееўна.

Другі канфлікт адбыўся крыху пазней. Ішоў экзамен па матэматыцы ў дзявятым класе. Праходзячы між партаў, Ірына Аляксееўна заўважыла памылкі ў сябра Цішкевіча Валодзі Юшко. Тыцнуўшы пальцам у аркуш, параіла падумаць, на работу Цішкевіча не зірнула, у выніку Юшко атрымаў «выдатна», пісьмовую ж работу Цішкевіча з нацяжкай ацанілі «здавальняюча».

Пасля гэтага пры сустрэчы Цішкевіч дэманстратыўна глядзеў у адваротны ад настаўніцы бок, не вітаўся. Настаўніца пры трэцяй такой сустрэчы павіталася першай.

— А чаму я абавязаны з вамі вітацца? — няўцямна спытаў ён.

— Не, ты мне нічым не абавязаны. Але людзі, якія лічаць сябе знаёмымі, вітаюцца пры сустрэчы. Так прынята. Так здаўна заведзена і ў школе: пры сустрэчах першымі вітаюцца вучні.

Тут, сустрэўшыся ў садзе, Цішкевіч таксама, хоць і заўважыў былую настаўніцу, не павітаўся.

За дзень невялікі калектыў зборшчыкаў пладоў сабраў і адправіў на вінзавод восем прычэпаў яблыкаў, усяго дваццаць пяць тон сыравіны. Працавалі да пяці гадзін вечара, як і раней, у канцы рабочага дня прыехала касірка з ведамасцю, і па чарзе, распісаўшыся ў бухгалтарскіх паперах, атрымалі грошы — па дваццаць дзве тысячы рублёў.

Галіна Тычко

АСОБА І ТВОРЧАСЦЬ УЛАДЗІМІРА КАЛЕСНІКА Ў КАНТЭКСЦЕ БЕЛАРУСКАГА ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА ДРУГОЙ ПАЛОВЫ XX СТАГОДДЗЯ

Тычко Галіна Казіміраўна — доктар філалагічных навук, прафесар, старшы навуковы супрацоўнік ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі».

Другая палова XX стагоддзя ў гісторыі беларускай літаратуры, айчыннага літаратуразнаўства і крытыкі — з’ява адметная і складаная. З аднаго боку, гэты перыяд пазначаны з’яўленнем на літаратурнай ніве знакавых імёнаў (В. Быкаў, Максім Танк, П. Панчанка, І. Мележ, А. Адамовіч, Я. Брыль і інш.), якія вывелі беларускае прыгожае пісьменства на міжнародны ўзровень. А з другога боку, калі гаварыць пра літаратуразнаўства, якое па-ранейшаму застаецца адным з маладаследаваных напрамкаў развіцця літаратуры, то яно досыць часта абвінавачваецца ў адставанні. У гэтым плане нельга не пагадзіцца з выказваннем В. А. Каваленкі, які ва ўступе да 4-томнай «Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя» (1999—2003) адзначаў складанасць сітуацыі, у якой знаходзілася літаратуразнаўства і крытыка. У прыватнасці, ён з гумарам заўважаў, што «пісаць у пераходны перыяд гісторыю літаратуры — справа складаная, але не безнадзейная» [1, с. 9].

Несумненна, заўсёды варта памятаць пра датклівасць сітуацыі, у якой знаходзяцца даследчыкі літаратурнага працэсу, якія вымушаны звяртаць маральна-эстэтычныя каардынаты творцаў з гісторыяй народа, яго духоўнымі і ментальнымі пошукамі. Мастацкая літаратура, ацэнка яе месца і ролі ў айчынных і сусветных сацыяльна-грамадскіх і геапалітычных працэсах былі і застаюцца надзвычай запатрабаванымі тэмамі ўключна да сённяшняга дня. У свой час на пачатку XX стагоддзя В. Ластоўскі сцвярджаў: «Адзін з найцаннейшых скарбаў, які паасобны народ можа ўнесці ў агульналюдскую скарбніцу, гэта ёсць яго літаратура. Літаратура адбівае душу народа, яго «трывожныя думы», яго «чулыя і хвалючыя пачуцці», яго зразуменне «душу радуючай красы» [2, с. 283]. У гэтым святле стварэнне аб’ектыўнай гісторыі літаратуры, прафесійнае прачытанне, разуменне і інтэрпрэтацыя мастацкіх тэкстаў набываюць асаблівае значэнне для ўсяго грамадства. І адпаведна ўзрастае роля тых навукоўцаў, якія здольныя гэта ажыццявіць.

Беларускае літаратуразнаўства і крытыка ў другой палове XX стагоддзя, насуперак досыць распаўсюджаным меркаванням аб адставанні ад развіцця літаратуры, можна сказаць, у пэўнай ступені дасягнулі свайго росквіту, што было абумоўлена як аб’ектыўнымі фактарамі (дзяржаўная падтрымка Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы, літаратурна-мастацкіх перыядычных выданняў: штотыднёвіка «ЛіМ», часопісаў «Полымя», «Малодосць», «Нёман», выпуск роз-

нага кшталту зборнікаў, альманахаў і інш.), так і суб'ектыўным момантам — з'яўленнем цэлай плеяды таленавітых, матываваных і зацікаўленых даследчыкаў, дзейнасць якіх, безумоўна, кантраляваная і абмяжоўваемая цэнзурнымі рамкамі, усё ж таксама падтрымлівалася дзяржаўнымі структурамі.

Несумненна, вядучую ролю адыгрываў Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР. Менавіта тут была створана першая навуковая «Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры» ў 2-х тамах (1968, 1969), дзе на вялікім фактычным матэрыяле ўпершыню быў прасочаны шматвяковы шлях развіцця літаратуры на беларускіх землях, творчая спадчына найбольш выдатных яе прадстаўнікоў. Істотную навукова-асветніцкую ролю ў азнямленні шырокага кола чытачоў з багатай гісторыяй айчынай літаратуры адыграла створаная на грунце гэтага двухтомніка, паглыбленая і ўдасканаленая рускамоўная аднатомная «История белорусской дооктябрьской литературы» (1977). Аўтарамі гэтых кніг былі вядомыя тагачасныя літаратуразнаўцы А. Коршунаў, А. Мальдзіс, М. Мушынскі, Ю. Пшыркоў, В. Каваленка і інш. Знакавай падзеяй у грамадскім і навуковым жыцці Беларусі сталі і іншыя працы тагачасных супрацоўнікаў Інстытута. Гэта манаграфія А. Адамовіча «Маштабнасць прозы», прысвечаная даследаванню творчасці Кузьмы Чорнага (1972), зборнік яго літаратуразнаўчых артыкулаў «Здалёк і зблізку. Беларуская проза на літаратурнай планеце» (1976), літаратуразнаўчыя даследаванні М. Мушынскага «Беларуская крытыка і літаратуразнаўства: 20—30-я гг.» (1975), «Каардынаты пошуку: Беларуская крытыка: набыткі, перспектывы» (1988), працы І. Ралько «Верш і мова» (1986), У. Гніламёдава «Сучасная беларуская паэзія» (1983), А. Матрунёнкі «Псіхалагічны аналіз ў сучасным беларускім рамане» (1972), А. Яскевіча «Становление белорусской художественной традиции» (1987), А. Кабаковіч «Беларускі свабодны верш» (1984), Л. Гараніна «Философские искания в белорусской литературе» (1984), грунтоўныя даследаванні Г. Кісялёва, А. Ліса, В. Жураўлёва, П. Дзюбайлы, М. Тычыны і інш. Усе гэтыя працы, ажыццёўленыя пад эгідай акадэмічнага Інстытута літаратуры, асвятлялі найбольш важныя тэндэнцыі гістарычнага шляху беларускай літаратуры і развіцця тагачаснага літаратурнага працэсу.

Аднак не менш важную ролю ў станаўленні тагачаснага беларускага літаратуразнаўства і крытыкі адыгрывалі і навукоўцы, непасрэдна не звязаныя з дзейнасцю Акадэміі навук. У асноўным гэта былі выкладчыкі нацыянальных ВНУ, прафесійныя пісьменнікі, якія даносілі свае эстэтычныя погляды і ацэнкі да шырокага кола чытачоў з дапамогай спецыялізаваных СМІ і кніг, якія выходзілі пераважна ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». У вядучых літаратурных часопісах Беларусі «Полымя» і «Нёман», у штотыднёвіку «ЛіМ» змяшчаліся грунтоўныя аналітычныя артыкулы В. Бечыка, Д. Бугаёва, У. Конана, А. Рагулі, А. Лойкі, А. Пяткевіча, М. Мішчанчука і інш., дзе разглядаліся і ацэньваліся гісторыя, сучасны стан і тэндэнцыі беларускага прыгожага пісьменства. Аналітычныя агляды, рэцэнзіі на новыя творы рэгулярна з'яўляліся на старонках спецыялізаваных выданняў, а часам і на старонках «Звязды» і іншых грамадска-палітычных газет. Кнігі В. Бечыка «Прад высокаю красою... Літаратурна-крытычныя артыкулы» (1984); Д. Бугаёва «Максім Гарэцкі» (1968), «Вернасць прызначэнню: Творчая індывідуальнасць Івана Мележа» (1977); А. Мальдзіса «Падарожжа ў XIX стагоддзе: з гісторыі беларускай літаратуры, мастацтва і культуры» (1969), «Таямніцы старажытных сховіш-

Вікторыя Сон

РАЗВІЦЦЁ СУЧАСНАЙ УРБАНІСТЫЧНАЙ ПАЭЗІІ

У беларускай літаратуры, заснаванай на вясковых традыцыях, зварот да тэмы горада адбыўся даволі позна, і праявы яе ў мінулым можна назваць хутчэй эпизаднымі, чым сістэмнымі. Аднак інтэнсіўнасць звароту беларускіх паэтаў да гарадской тэмы ў першай палове XX стагоддзя робіць актуальным пошук агульных заканамернасцей яе разгортвання ў лірычнай плыні, прымушае па-новаму глядзець на функцыю ўрбаністычных матываў у рэчышчы нацыянальнай мастацкай традыцыі.

Як мы ўжо адзначылі, беларуская літаратура даволі позна звяртаецца да ўрбаністычнай праблематыкі ў параўнанні з еўрапейскай. Калі ў беларускай літаратуры на пачатку XX ст. яшчэ толькі пачынаюць фарміравацца пэўныя ўрбаністычныя матывы, у еўрапейскай паэзіі ўрбанізм разглядаецца ўжо як крыніца лірычных перажыванняў на адным узроўні з прыродай, ствараецца пэўны міфалагізаваны вобраз горада, ён паўстае ў розных праявах, напаўняе тэхнакратычным настроем паэзію, мадэрнізуе яе. Напрыклад, творчасць Поля Верлена і яго адзін з самых значных паэтычных зборнікаў «Даўно і нядаўна». У зборнік уваходзяць некаторыя вершы, у якіх Верлен праяўляе сябе як паэт-урбаніст. У гарадскіх карцінах ён бачыць не проста прыкметы канкрэтнага горада ці праяўлення паўсядзённага ўкладу жыцця, а і ўвасабленне асабістых драмаў і надзей, якія ён перажывае сам. Можна разгледзець яго верш «Калейдаскоп»:

Эта улица, город — как в призрачном сне,
Это будет, а может быть, все это было:
В смутный миг все так явственно вдруг проступило —
Это солнце в туманной всплыло пелене.

Так апісвае горад Верлен: ці гэта ўспаміны пра Парыж? Пра Лондан? Ці пра нейкі іншы горад? Ці пра горад увогуле? Хутчэй за ўсё, гэта выражэнне мары пра тое, каб зноў апынуцца ў вялікім горадзе і адчуць у ім свабоду. Мяжа паміж рэальным і ўбачаным «унутраным» зрокам застаецца вельмі тонкай.

На пачатку XX ст. «гарадская паэзія» мае зусім нетрывалы статус. Ідзе моцнае супрацьпастаўленне дзвюх эстэтык — гарадской і вясковай. Прычым вясковая мае перавагу. У сваёй працы «Маладая Беларусія» Леў Клейнбарт пісаў: «Беларускае нацыянальнае «адраджэнне» ішло пад знакам сялянскіх мас» (большасць беларускіх пісьменнікаў XIX — пачатку XX стст. былі выходцамі з сялянскіх сямей, сялянскага асяроддзя, і гэта аказала вялікі ўплыў на фарміраванне традыцыі беларускай літаратуры. І нават «пралетарскай» літаратуры ў нашай традыцыі было мала)».

Пачынальнікам урбаністычнай традыцыі ў беларускай літаратуры лічыцца Максім Багдановіч. Паэт першы звяртаецца да гарадской тэматыкі ў сваёй творчасці. Гістарычныя ўмовы склаліся так, што ў Беларусі ў самым пачатку XX стагоддзя працэс урбанізацыі культуры не надта адчуваўся, у параўнанні, на-

прыклад, з заходнееўрапейскімі краінамі або з Расіяй. Адпаведна, паэтычнае слова гэтага перыяду паглыблялася пераважна ў свет вёскі, бо часцей яна, а не шматнацыянальны горад, была жыццёвай прасторай беларуса. Урбаністычны цыкл у «Вянку» М. Багдановіча стаўся першай асэнсаванай спробай увесці ў верш новую прастору і новы эстэтычны аб'ект — «места». Адбылося тое, што А. Лойка назваў «паскораным развіццём роднай літаратуры»: «Багдановіч як бы пераскокваў праз паасобныя звенні эвалюцыйнага развіцця нацыянальнай паэзіі, урываўся ў яе «збоку», з адчуваннем усіх вітоў спіралі развіцця еўрапейскай паэзіі...». У навуковы ўжытак даўно ўвайшло меркаванне, што М. Багдановіч плённа абапіраўся на традыцыі французскай і рускай урбаністычнай паэзіі, у прыватнасці, на творчасць П. Верлена і В. Брусава.

Адным з вынікаў паездкі Максіма Багдановіча ў Вільню становяцца вершы «За дахамі места памеркла нябёс пазалота» (1911 г.), «Вулкі Вільні зіяюць і гулка грываць», «У Вільні» (1912 г.) з цыкла «Места», прысвечаныя старажытнай беларускай сталіцы. «Места» — першы ўрбаністычны цыкл у беларускай літаратуры. У вершы «Вулкі Вільні...» паэт апісвае будзённае гарадское жыццё:

Вулкі Вільні зіяюць і гулка грываць!
Вір людскі скрозь заліў паясы тратуараў,
Блішчаць вокны, ліхтарні ўгары зіхацяць,
Коні мчацца, трамваі трывожна звіняць...
І гараць аганьком вочы змучаных твараў!

Вобраз горада паэт робіць дакладным: ён без сарамлівасці апісвае дэталі. Так, завулкі для яго падаюцца «крывымі і цеснымі», а цыферблат на вежы пададзены нам як «пільны сведка мінулых учынкаў» праз параўнанне з вокам савы. У выніку паэт не адмаўляе таго, што ён адзін у гэтым горадзе:

Варта вулкай прайшла...
І не спім мы адны —
Я ды чорны кажан, што шнуруе ля вежы.

У вершы «У Вільні» Багдановіч таксама вельмі дакладна апісвае гарадскія дэталі. Ён быццам ідзе па вуліцы і занатоўвае кожны рух жывога горада. Ён апісвае ўсё, што знаходзіцца ў горадзе, чым запоўнены яго вуліцы, які рытм задае горад, усё, што прыцягвае ўвагу:

Зялёны семафор... пакгаўз... склады...
Заводаў коміны пад цьмой нябёс...
О, горада чароўныя прынады!

Другім паэтам, які спрабаваў увесці ў паэтычны ўжытак пачатку XX стагоддзя вобраз горада, быў Уладзімір Жылка. Ён піша «Вершы аб Вільні», дзе раскрывае вобраз горада і нават надае статус крывіцкай Меккі:

О, Вільня, крывіцкая Мекка!
О, места — ўсё цуд, хараство!
Дзяржаўная думнасць павекаў,
Узнята рашуча брыво!

Ва ўяўленні аўтара горад Вільня — слаўная гістарычная памяць беларускага народа і ў той жа час надзея і чаканне змен у жыцці. У вершах мастак слова гаворыць аб сваім захапленні прыгажосцю горада — архітэктурнымі збудаваннямі, экзатычнасцю вуліц, рытмам жыцця ў ім:

Ў маіх лятунках ты — ўладарная,
 Пануеш ты, харашыня: —
 Завулкаў сон і ціш кляштарная,
 Вілі празрыстай глыбіня;
 Вялікай вуліцы экзотыка,
 Тэатры, кіно, шпіталі:
 І маліцвенна ўзносіць готыка
 Да неба тонкія шпілі.

Можна лёгка заўважыць, што ўрбаністыка Багдановіча і Жылкі не такая, як у Верлена, хоць Максім Багдановіч і абапіраўся на творчасць французскага паэта. Нашы паэты раскрывалі вобраз Вільні, бо для іх гэты горад і быў цэнтрам спараджэння тагачаснай беларускай літаратуры, а француз Поль Верлен увасабляў у сваёй паэтычнай творчасці наогул гарадскую эстэтыку, вобраз горада як носьбіта душэўнай свабоды, імкнення да вызвалення і пашыраных магчымасцяў. Урбаністычная накіраванасць вершаў Багдановіча і Жылкі была канкрэтна вызначана біяграфічнымі ўмовамі, што можна сказаць і пра Верлена, бо верш «Калейдаскоп» ён пісаў у турме. На пісьменнікаў заўжды моцна цісне біяграфія, таму і атрымоўваюцца такія разыходжанні ў падачы ўрбаністычнай праблематыкі, нягледзячы на тое, што адны аказваюць уплыў на іншых.

У апошняй трэці XX ст. працягваецца моцнае супрацьпастаўленне гарадской і вясковай тэматыкі ў літаратуры, але ўрбаністыка з цягам часу знаходзіць і сваё месца пад сонцам. Паэты часцей натхняюцца гарадскім пейзажам, бо час прымушае іх пераймаць атмасферу асяроддзя і месца, у якім яны знаходзяцца. Гэта з'яўляецца пераломным момантам у творчасці паэтаў таго часу. Вёска яшчэ пастаўляе «рэкрутаў» у літаратуру, але сама літаратура стала прапісалася ў горадзе.

Барацьбу розных палюсоў у тагачаснай паэзіі можна ўбачыць на прыкладзе вершаў Міхася Стральцова. Нездарма ў серыі «100 выдатных дзеячаў беларускай культуры» выпуск, прысвечаны Міхасю Стральцову, пачынаецца радкамі з яго верша:

Я плачу.
 Зоркі — слёзы мае.
 Спяць гарады і вёскі,
 Я над імі іду.

Стральцоў дастаткова актыўна звяртаецца да тэмы горада, але гэты вобраз яшчэ не мае той станоўчасці і пазітыву ў творчасці пісьменніка. Знаходжанне ў горадзе напаўняе вершы аўтара моцнымі душэўнымі хваляваннямі, бо мы назіраем нейкую адчужанасць паэта ў горадзе. Праз гэта можна ўбачыць развіццё тэндэнцыі «сваё/чужое», што надае творам псіхалагізму, а аўтару і чытачам пачуццё душэўнага надлому, нявырашанага пытання.

І ў гэтым горадзе чужым,
 Які ягоным быў калісьці,
 Ішлі інакшыя дажджы,
 Іначай трапятала лісце.

Сам аўтар не можа да канца ўспрыняць сябе як асобу з гарадскім складам розуму, з гарадской свядомасцю, бо ён і сапраўды такім не з'яўляецца. Нягледзячы на гэта, Міхась Стральцоў у сваіх вершах ужо пачынае выкарыстоўваць больш тэхналагічныя, прамысловыя, гарадабудаўнічыя вобразы.

Казімір Камейша

ПА ЛІТФОНДАЎСКАЙ ПУЦЁЎЦЫ. КАКТЭБЕЛЬ

Слова «Кактэбель» адгукаецца ў маёй памяці выбухамі марскога прыбою, людской ды птушынай рознагалосіцай шумлівага берага, шаргатлівым перашэптам камяністага россыпу пад вільготнымі крокамі, далёкім і знаёмым пошумам мора. Часта яны, мора ды пушча, нібыта перагукваліся між сабой, і душа мая тады адчувальна ўздрыгвала пад гэты дзіўны перагук. Калі шумела мора, мне здавалася, што гэта грозна шуміць пушча, а калі пазней я слухаў, як у дні вялікіх вятроў шумела пагрозліва пушча, да злому выгінаючы ствалы ды кроны высокіх дрэў, часам ломячы іх, ва ўсім гэтым чуўся мне штармавы гнеў далёкага мора. Адно адсылала да другога і змушала слухаць сябе. З Чорным морам мы ўпершыню пазнаёміліся ў Ялце. А да гэтага сваім штормам вітала мяне мора Азоўскае. Яно, як я потым даведаўся, памерамі сваімі саступае суседняму, Чорнаму (толькі каля дзесяці працэнтаў яго плошчы), нават менш салёнае і менш глыбокае ад яго, таму практычна ўсё замярзае. Чорнае ж ля берагоў Крыма нават зімой вольнае ад лёду.

Райскі зямны куточак — «Кімерыйскую зямлю» — многія і сёння ведаюць і называюць не Кактэбелем, а Планерскім. Тут яшчэ ўсё лятаюць дэльтапланы, выпрабавваюцца самыя розныя «летакі». Гэтаму вельмі спрыяе горны рэльеф і само горнае паветра. Планерскім Кактэбель стаўся ў 1923 годзе, калі на гары Узун-Сырт, якую назавуць імем планерыста Кляменцьева, што загінуў тут, выпрабавалі свае планёры будучыя генеральныя авіяканструктары Ільюшын, Якаўлеў, Антонаў, будучы акадэмік і стваральнік касмічных караблёў Каралёў, лётчык-ас Арцэулаў (унук Айвазоўскага). Ёсць тут і свой музей планерызму. Таксіст, які вёз нас сюды з сімферопальскага аэрапорта, дзе прызямляўся наш самалёт, расхвальваў менавіта Планерскае, а я ехаў у Кактэбель. І не таму, што ў мяне былі тут свае куміры. Мяне зачаравала гучаннем само гэта слова — Кактэбель. Калі вы ўмееце слухаць словы, дык уважліва прыслухайцеся да гэтага гучання! Яно не толькі нагадвае раскацістае і грымотнае водгулле прыбою. У ім чутно шмат гартаннага, уздымістага і ўзнёслага, нават балючага гучання і сэнсу. Яно нібы і правярае цябе на слых і зрок: «Ну, як табе тут?!» І я задумліва адказваю: «Мне тут добра!!!» Нават калі на душы і не зусім добра, бо ў пуцёўцы маёй урэзалі адно «Я», якіх у маёй сям’і ажно чатыры. Гэта значыць, з майго стала выкраслілі адну міску і лыжку. Я хадзіў да начальства Дома творчасці, каб неяк памяркоўна ды кампрамісна вырашыць маю трохтыднёвую «харчовую праграму», але начальства мне насустрач не пайшло. Я пакрыўдзіўся, але мая закаханасць у Кактэбель ад гэтага не сталася меншай. Вечарам, прагульваючыся па цёмных алеях Валашынскага саду, я назіраў, як сустракаюць сваіх прыгожых жанчынак з працы іх бадзёрыя мужчыны. Кожны з іх цягнуў з тыльнага парога зусім не беднай пісьменніцкай кухні добрую сумку смачнага правіянту. «А на маю міску не хапіла!» — дакараў я сам сябе. «Бо невядомы!» — напэўна, так магла б сказаць мая жонка і нават хацела тое

сказаць, але, шануючы мае нервы, сказала крыху іншае: «Бо ты ў нас такі — нясмелы, непрабіўны, занадта ціхі. Вунь гэны...» Але пра «гэнага» яна дарэмна. У ягоную пуцёўку былі ўпісаны ўсе яго сямейнікі. Хоць сёння ў тым самым начальніцкім кабінёце я бачыў важкі том ягонай прозы з пеністым, як і яго прычоссе, аўтографам. А з маёй кішэннай паэтычнай кніжыцы тут хіба пасмяяліся б. Але я ў Кактэбелі. І гэта для мяне самае галоўнае. «Паэту трэба абавязкова хоць раз у жыцці наведаць Кактэбель», — казаў мне нехта ў Маскве, калі там згадвалася імя паэта Валашына. А яшчэ дадавалі, што Макса абавязкова трэба прачытаць. А як было прачытаць, калі паэта доўгі час замоўчвалі і не выдавалі. Да мяне асабіста Максіміліян Валашын — і паэт, і мастак — прыйшоў толькі ў 1993 годзе, калі выдавецтва «Мастацкая літаратура» выдала кнігу яго выбранага. Праўда, мы ўжо былі добра знаёмы па Кактэбелі. Я некалькі разоў наведаўся ў Дом-музей творцы, выпісаў сабе ў занатоўнік нават нейкія радкі Макса, добра ўгледзеўся ў музейныя экспанаты і карціны. І колькі потым адпачываў на гэтым райскім беразе, вобраз паэта быў увесь час побач са мной. Я чытаў і шукаў усё, дзе згадваецца сама гэта боская мясціна. Коротка, але вельмі пераканаўча малюе партрэт самога Кактэбеля Міхаіл Булгакаў у сваім нарысе «Падарожжа па Крыме»: «Уявіце сабе паўкруглую бухту, урэзаную з аднаго боку паміж змрочным, што навіс над мурам, масівам, <...> з другога — паміж жоўта-бурымі, зверху дакладна па лінейцы зрэзанымі градамі, што пераходзяць у мыс — Скачок казы. У бухце — курорт Кактэбель. У ім значны пляж: <...> паласа пяску, а ля самага мора палоска дробных, абсмактаных морам, рознакаляровых камянёў». І далей: «Сонца часам пячэ дзіка, ходзіць на бераг хваля з белымі вянцамі, і цела адыходзіць, галава пакрыху п'янее пасля ўдушлівага цясноцця Масквы... Купанне ў Кактэбелі першакласнае. На распаленым пяску з цела знікае гарадская гніль...» Гэта вам кажа прызнаны пісьменнік і ўрач. І з гэтым кожны з нас згаджаецца.

У летнія месяцы «людаварот» на кактэбельскім беразе самы вялікі, але адчуванне, што Валашынскі сад разам з усімі будынкамі, якія не надта густа рассыпаны па ім, і сам Дом Валашына, дом паэта пры набярэжнай, даюць адчуванне, што месца тут найгалоўнае, перад ім варта і схіліць у паклоне галаву. Мора і яго гарыстыя берагі маюць тут асабістую красу, апісаць якую і самай таленавітай руцэ не так і проста. Аднаму Богу толькі хапіла натхнення мудра і непаўторна стварыць іх і аддаць чалавеку. Сама краса і кліча сюды люд, які прагне гэтай красы. Гэта толькі мне, дзіваку, чамусьці здаецца, што ўсе тут, каго я ў гэтым шматлюддзі бачу і заўважаю, усяго і заклапочаны літаратурай, думаюць пра некія дарагія ім вобразы і імёны. Не, я, напэўна ж, памыляюся. У большасці прыезджага людзі думкі толькі пра мора, сонца, пра тое, як найлепш ухапіць для цела таго шакаладнага загару, якім можна будзе потым пахваліцца перад тымі, каму ён нават не сніўся. Зайздроснікаў вакол нас шмат. А многія і любяць, калі ім зайздросцяць. Некаму і сапраўды здаецца, што мора можа ім даць усё тое, чаго жадае іх душа. І нават яшчэ больш. Таму ахвяруюць яны нават сном сваім і да таго, як прачнуцца нашы пушчанскія пеўні, імкнуцца апярэдзіць ранне і глынуць, набраць у нейкі посуд салёнай марской вады, бо яна, кажуць, лекавая. Трэба набраць той вады, пакуль яе не ўзбаўталі шалёнымі і грэшнымі цэламі. Нас няшмат тут з пуцёўкамі Літфонду. Большасць прыязджае самапасам. Іх тут так і завуць — «дзікунамі». А якая паэзія патрэбна дзікунам? Ды, магчыма, яе найбольш і ёсць у тым, самым дзікім, што тоіць у сабе прырода. У гэтым прыморскім «людавароце» лёгка раствараюцца і пісьменнікі з імёнамі, якія прыехалі сюды не толькі з Масквы, але і з усяго вялікага Саюза.

«ЖЫЦЦЁВІНКІ» ВАСІЛЯ ТКАЧОВА

Васіль Ткачоў

Прайшло ўжо больш за два гады, як няма з намі пісьменніка Васіля Ткачова. Выдатны прэзаік, драматург, публіцыст, крытык, ён заўсёды застанеца ў сэрцах усіх тых, хто жыў, працаваў разам з ім, сябраваў, проста сустрэкаўся і ведаў яго.

...Упершыню пра Васіля Ткачова я даведаўся, калі ў 1985 годзе пераехаў на жыхарства і працу ў горад Рагачоў Гомельскай вобласці. Многія ўжо бачылі і ведалі гэтага свайго земляка — ураджэнца вёскі Гута Рагачоўскага раёна. Ён жыў у Гомелі, працаваў у сродках масавай інфармацыі, а потым узначаліў абласное аддзяленне пісьменніцкага саюза. Часта прыязджаў на сваю малую радзіму, сустрэкаўся з чытачамі ў працоўных калектывах прадпрыемстваў і ўстаноў, у бібліятэках горада і раёна. Памятаю, якія шчырыя і добрыя былі водгукі ад сустрэч з пісьменнікамі, ад яго твораў, якія ён па-майстэрску, артыстычна чытаў. І што характэрна — заўсёды заканчваў свае выступленні на гумарыстычнай ноте.

Васіль Юр'евіч ахвотна падстаўляў плячо пачынаючым аўтарам, актыўна збіраў творы маладых талентаў, друкаваў іх у многіх арганізаваных ім выданнях — часопісе «Славяне», зборніку «Настрой» і іншых. Пашанцавала і мне, тады яшчэ пачынаючаму аўтару гумарыстычных твораў: пісьменнік прапанаваў змясціць у тых выданнях і некалькі маіх гумарэсак. Дапамогу і падтрымку Васіля Ткачова адчувалі многія літаратары Гомельшчыны.

Джума Мулкаман «ПІСАЦЬ ПРАЎДУ, І ТОЛЬКІ ПРАЎДУ...»

Апошняя дзесяцігоддзе было даволі плённым для пашырэння прасторы беларуска-туркменскіх літаратурных сувязяў. І асаблівую ролю ў гэтым адыгралі прэзаікі і перакладчыкі з часопіса «Дунья эдэбіяты» («Сусветная літаратура») Максат Бяшымаў і Джумагельды Мулкіеў, які з арыгінальнымі творамі выступае пад псеўданімам Джума Мулкаман. Дзякуючы іх намаганням штогод у прадстаўнічым туркменскім літаратурным часопісе друкуюцца пераклады твораў беларускіх паэтаў і прэзаікаў. І апавяданні Джумы Мулкамана і Максата Бяшымава неаднойчы друкаваліся ў беларускай перыёдыцы, а таксама ў альманаху «Далягляды» ў перакладзе на беларускую мову. У год 100-годдзя з дня нараджэння народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава Джума Мулкаман выказаў ініцыятыву падрыхтаваць публікацыі прозы беларускага класіка для знаёмства з туркменскім чытачом. І яшчэ супрацоўнік часопіса «Дунья эдэбіяты» адказаў на некалькі пытанняў для беларускага выдання.

— Джума, вы закончылі Літаратурны інстытут імя А. М. Горкага. Вучыліся з маладымі літаратарамі з розных рэспублік Савецкага Саюза. Частка тагачаснай атмасферы ў творчай ВНУ, дзе вы сустрэліся і з беларускімі студэнтамі, — у вашым рамане «Джума»... Хто быў у вашым студэнцкім асяроддзі будучых творцаў аўтарытэтам сярод пісьменнікаў тых гадоў? Як успрымаліся публікацыі новых твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля Быкава?

— Мне пашчасціла вучыцца ў Літаратурным інстытуце ў сярэдзіне 80-х гадоў мінулага стагоддзя. Тады «ў модзе» быў Міхаіл Булгакаў са сваім раманам «Майстар і Маргарыта»... І яшчэ Віктара Астаф'ева, Валянціна Распуціна мы з задавальненнем і высокай павагай абмяркоўвалі. Пасля падышла чарга Бітава і Папова. Асабіста для сябе я адкрыў на дзіва тонкую прозу Іліі Сургучова. Выпускнік факультэта ўсходніх моў Санкт-Пецярбургскага ўніверсітэта, ён у 1912 годзе пры спрыянні Максіма Горкага надрукаваў асноўны свой твор — раман «Губернатар». Пасля грамадзянскага, палітычнага разлому ў Расіі некалькі дзесяцігоддзяў правёў у Парыжы. Пачаўшы як рэаліст, ён з часам адышоў ад рэалізму ў сваёй творчасці.

А Васіль Быкаў уразіў мяне сваёй жорсткай праўдай, найперш — у адносінах да самога сябе... Гэта для мяне, хлапчука з правінцыйнага і далёкага да інтэлігенцкіх, мастацкіх пошукаў ісціны Ашхабада, было нечым новым...

— А як вы асабіста для сябе адкрылі творчасць Васіля Быкава?

— Васіль Быкаў паказаў мне (ды і не толькі мне) зваротны бок вайны... Паказаў праўдзіва, калі можна так сказаць, без мантажу... У дзяцінстве я аднойчы паглядзеў кінафільм, які ўразіў мяне да глыбіні душы. Толькі пасля, калі

Джума Мулкаман

ЗЕМЛЯТРУС

Апавяданне

Роўна ў 15.51 зямля зноў задрыжэла. Гадзіны тры назад таксама быў штуршок. Але на гэты раз затрэсла мацней. Таган-ага, якому было каля сямідзесяці, адразу вызначыў гэта. Ды і як такое не адчуць! Нечаканае галавакружэнне, роўная падлога пераўтварылася ў палубу карабля, якая слізгаціць з хвалі на хвалю. Сэрца б'ецца чамусьці не ў грудзях, а ледзьве ці не ў горле, дых перахоплівае, і ты разумееш, што гэта не мора гушкае караблік, а зямная цвярдзіння прыйшла ў непрадказальны рух.

Таган-ага сядзеў за кухонным сталом, мармытаў нейкую мелодыю, чакаў, пакуль жонка заварыць і падасць чай. І ў гэты момант, калі цётка Люба ставіла перад ім чайнік, задрыгацелі шыбы, а стол нечакана адпоўз убок. Чайнік злёгка падскочыў, плюхнуў кіпенем на пальцы, але, не зважаючы на востры боль, старая ў паніцы зашаркала да дзвярэй.

— Ку-у-ды?! — вокліч Тагана-ага спыніў яе на палове дарогі. — Куды памчалася? А піялушкі дзе? Чаго спужалася? Хіба не ведаеш: каму наканавана патануць, той не згарыць.

Штуршкі болей не паўтараліся. Цётка Люба прынесла дзве піялы, села насупраць мужа, прыклала далоні да чайніка, саграваючы нечакана ахаладзелыя рукі. Звыклая абстаноўка, стрыманасць мужа дадалі ёй спакою.

А двор напаўняўся людскім гоманам. Таган-ага і цётка Люба жылі на першым паверсе. Таму ўсе, хто выбег з дома на пляцоўку, былі ў іх перад вачыма.

Першай выскачыла Газель, маладая прыгожая жанчына з чацвёртага паверха. Яна моцна прыціскала да грудзей дывановую торбу. Пасля яе, цяжка дыхаючы, спусцілася з другога паверха тоўстая цётка Тач, якая трымала пад пахай двух сваіх хлапанят.

Таган-ага зноў няспешна напоўніў піялу. Приемны пах зялёнага чаю прыўзняў яго настрой. Не зважаючы на шум, які падняўся на вуліцы, ён запытаў у жонкі:

— Люба, а памятаеш...

Жанчына расправіла плечы. Яе блакітныя вочы, якія не згубілі за смугой часін свайго яркага колеру, зазіхацелі, як каштоўныя каменьчыкі. Яна разумела, што мае на ўвазе муж, усміхнулася ў адказ, уздыхнула:

— Так, Таган...

Абое надоўга замоўклі. Плынь успамінаў аднесла іх на цэлае жыццё назад, да далёкіх падзей пяцідзесяцігадовай даўніны...

Восенню сорак восьмага года Тагану споўнілася дзевятнаццаць. Ён жыў у сяле непадалёку ад горада. Акрамя старэнькай бабулі ў яго нікога не было.

Бацька не вярнуўся з фронту, а маці памерла хутка пасля вайны ад хваробы. Пенсіі, якую яны атрымлівалі за бацьку, ледзьве хапала на ежу. Працы ў сяле Тагану не знайшлося, і ён уладкаваўся на цагельны завод — выкочваць з гарчай печы цяжкія ваганеткі з гатовай цэглай. Таган быў малады, напоўнены надзеямі, і духоўныя сілы з лішкам вярталі недахоп сілы фізічнай. Стомленасці ён не адчуваў. Тры гады мірнага пасляваеннага жыцця надавалі людзям упэўненасці ў хуткай шчаслівай будучыні.

У дзень першага заробку Тагану хацелася не тое каб бегчы ў касу — ляцець! Але ён знарок марудзіў, рабіў выгляд, што грошы для яго вялікай ролі не адыгрываюць. А сам уяўляў, як узрадуецца бабуля, калі ён пакладзе перад ёю заробак, як пачне завіхацца і будзе ганарыцца, што вось ён, мужчына, прынёс дадому заробак. І можна будзе не пералічваць з уздыхам, колькі дзён ім яшчэ цягнуць на аладках да сціплай пенсіі.

Тагану здавалася, што ўсё ў гэты дзень пазірае на яго неяк па-асабліваму, не як на хлопчыка, а як на гаспадара сям'і. Ён няспешна распісваўся ў ведамасці насупраць свайго прозвішча, яшчэ раз паглядзеў на закручаны подпіс, усміхаючыся, працягнуў ведамасць назад у акенца касірцы і тут убачыў, што за металічнымі кратамі ля сцяны, проста на падлозе, стосамі ляжаць кіпы грошай. Усмешка паступова знікала з твару Тагана. Якім нікчэмным здаўся яму ўласны заробак у параўнанні з тым, што трымала ў сабе каса. Чатыры ці нават пяць мяхоў насупраць яго дробязнай купкі!

Ён атрымаў заробак адным з апошніх і бачыў, як касірка зачыняла дзверы на замок і паехала дахаты. А ў касе засталіся грошы. Шмат грошай. Яны ляжалі гарой. Гэтая карціна ўвесь час стаяла ў Тагана перад вачыма, грукат сэрца набатам адгукаўся ў галаве, засцілаючы свядомасць туманам, блытаючы думкі.

Гэтулькі грошай! Рознакаляровыя паперчыны, якія валодаюць цудадзейнай сілай! Яны маглі б паскорыць набліжэнне шчаслівай будучыні. Што ён набыў бы ў першую чаргу, маючы такія грошы? Чорны бастонавы касцюм і кепку. І яшчэ абавязкова веласіпед, як у суседа Мерэда. А калі б у двары мыкала карова, вось была б радасць для беднай бабулі! Пасля... Пасля можна падумаць і пра жаніцьбу. Яму канкрэтна пакуль што ніхто не падабаўся, але ў сяле добрых дзяўчат хапае. Каб згуляць вяселле, трэба мець шмат грошай. А заробак, які ён Таган дахаты, загарнуўшы ў хусцінку, быў мізэрны.

Так, грошай у касе засталася вельмі шмат. Ён увесь вечар думаў пра іх. Калі мыўся, калі вячэраў і калі ўжо ляжаў у ложку. Ён так уяўна працягваў бачыць гэтыя пачкі грошай, якія раскладзены ўздоўж сцяны... Утаропіўшыся ў столь сваёй мазанкі, Таган уяўляў, як ён ідзе ў абноўках, трымаючыся за руль свайго веласіпеды, і звоніць у званок. Звоніць так сабе, без аніякай патрэбы, быццам выпадкова. Дзяўчынкі спыняюцца, глядзяць на яго, шэпчаць, смяюцца. Ён выбера самую прыгожую. Куды яна дзенецца? Касцюм, веласіпед, грошы ў кішэні... Ды і сам Таган нішто сабе з выгляду. У яго чорныя зіхоткія вочы, хвалістыя валасы, высокі рост. Нос, праўда, велікаваты, але з грашыма яго нос стане ўпрыгожаннем ганарлівага профілю. Хіба грошы існуюць не дзеля таго, каб маленькія недахопы іх гаспадара пераўтвараць у вартасці?

Таган усё варочаўся ў ложку, вочы не мог звесці.

Сон не ішоў. Думкі былі ўсё пра адно і тое ж. І апоўначы ён адважыўся...

ПАРТРЭТЫ

Адам Глобус

КЛЯШЧУК

Словы пра фотамастака Анатоля Кляшчука

«Звязда»

Апошні раз фатографа Анатоля Кляшчука я бачыў на станцыі метро «Акадэмія навук». Ён кіраваўся ў рэдакцыю газеты «Звязда», а я вяртаўся з крамы «Акадэмкніга». Анатоль стаў агітаваць мяне вярнуцца аўтарам у «Звязду», дзе ён шмат гадоў працаваў. Я заўжды паважаў людзей, якія сумленна ставяцца да штодзённай працы ў рэдакцыях. Анатоль быў з такіх — адказны прафесіянал. У дзень нашай апошняй сустрэчы ён прапанаваў мне падумаць, каб разам зрабіць які-небудзь праект з партрэтамі нашых сучаснікаў. Я пабягаў падумаць, і калі нешта вартае прыдумаецца — абавязкова паведаміць. Нічога адпаведнага фармату «Звязды» так і не прыдумаў, а тут нечакана пабачыў у Facebook горкую навіну: фатографа Анатоля Кляшчука болей няма сярод нас... Сумна.

«Беларусь»

Пасля інстытута я вырашыў часова змяніць прафесію. Можна сказаць, мне настойліва параілі не займацца манументальным і станковым жывапісам. Мае выкладчыкі паабяцалі мне выдаць дыплом, але папярэдзілі, што мае карціны не будуць экспанавацца на выставах, што замоў на вітражы і сцэнапісы я не атрымаю, што маё месца не сярод прафесійных мастакоў з вялікімі заробкамі, а ў закутку сярод аматараў і халтуршчыкаў. Каб далей не раз'юшваць зграю сацыялістычных рэалістаў, я пайшоў папрацаваць журналістам у часопіс «Беларусь». Мяне ўзялі ў аддзел культуры, і я вырашыў, што пачну дапамагаць фотамастам, якіх тагачасныя сацрэалісты і за мастакоў не лічылі... Першым з маладых фатографаў, каму я зрабіў часопісную публікацыю, быў Анатоль Кляшчук. Мне спадабаўся ягоны здымак, на якім стары дзед корміць на сваім бляшаным падаконні сталічных белакрылых галубоў. Фотазамалёўка ў жанры «ўсюды жыццё-быццё» спадабалася ўсім у тагачаснай рэдакцыі «Беларусі». Публікацыя фотаздымка ў галоўным часопісе Беларусі дапамагла Анатолю Кляшчуку перайсці з аматараў у прафесіяналы. Потым ён зрабіў шмат самых розных твораў, але мы з ім заўсёды з прыемнасцю згадвалі нашу першую сустрэчу ў рэдакцыі і галубоў на бляшаным падаконні.

«Крыніца»

Для часопіса «Крыніца» Анатоль Кляшчук зрабіў некалькі фотарэпартажаў, кантрасных і экспрэсіўных, такіх, як ён звычайна і здымаў. Праўда, рэпартажаў у «Крыніцы» хапала, бо іх рабілі яшчэ і Цімур Грыб, і Юрый Іваноў, і Уладзімір

Кацапаў. Кляшчук мяне ўразіў фотаабразом. Анатоль Кляшчук быў у захапленні ад паэзіі Анатоля Сыса. Тады шмат хто захапляўся Сысам, ягонымі артыстычнымі паводзінамі на сцэне, ягоным непаўторным чытаннем сваёй паэзіі. Таму Анатоль Кляшчук і фатаграфаваў Сыса з захапленнем, з любоўю, з павагай. Таму ён і зрабіў Сысу падарунак — фотаабраз. Кляшчук наклеіў на кардон вялікі партрэт Анатоля Сыса ў скураной кепцы, а вакол вялікага партрэта — штук трыццаць маленькіх партрэцікаў таго ж Сыса. Фотаабраз ён урачыста перадаў Сысу ў рэдакцыі «Крыніцы». Сыс падзячыў Кляшчуку і пакінуў партрэт у маім кабінёце. Мы ў той дзень ішлі выступаць. Пасля такіх выступаў мы выпівалі. Сыс пабаяўся, што ў гулянках-баляванках можа згубіць падарунак Кляшчука. Таму фотаабраз мо з месяц прастаяў у маім рэдакцыйным кабінёце. Дарэчы, яго давялося схаваць ад чужых вачэй, бо кожны другі наведнік пытаўся, ці не закахаўся я ў Сыса, калі трымаю ягоны партрэт над сваім сталом. Мне надакучыла аджартоўвацца, партрэт я схаваў, а пасля Сыс яго забраў. У кватэры Анатоля Сыса я таго партрэта не бачыў, мусіць, ён яго ўсё ж згубіў у нейкіх сваіх баляванках-гулянках.

Аўтарскія правы

Праблемы з аўтарскімі правамі ўзнікаюць у двух выпадках. Першы выпадак знітаваны з грашыма. Калі прыбыткі вялікія, з'яўляецца ілюзія, што іх няправільна дзеляць паміж удзельнікамі працэсаў. Грошы для таго і ствараліся, каб здымаць падобныя праблемы, бо можна сесці за стол і перадзяліць прыбыткі, а калі не атрымаецца з першага разу, можна паспрабаваць і перадзяліць з другога ці трэцяга, і нарэшце пра ўсё дамовіцца. Другі выпадак больш цяжкі, ён звязаны з самаацэнкай аўтара, тут дамаўляецца зусім складана, бо лічбы бяруцца не з рэальных прыбыткаў, а з уяўных.

Мікола Леўчанка

ДОЎГІЯ ВЁРСТЫ ЖЫЦЦЯ

Арцём'еў В. І. Я — доўгажыхар /
Хроніка даўгалецця / Віктар
Іванавіч Арцём'еў. Рэдактар
Г. М. Дзятлава. — Магілёў, 2023. —
68 с., фота.

Сваю дзевяноста восьмую вясну сустрэў 21 сакавіка старэйшы беларускі пісьменнік, літаратурны крытык, краязнаўца магіляўчанін Віктар Арцём'еў. Нават не верыцца, што гэты чалавек, нягледзячы на такія паважаны ўзрост, па-ранейшаму ў страі, працягвае займацца творчасцю, якая заўсёды па душы. На гэты раз шаноўны Віктар Іванавіч парадаваў чытачоў кнігай «Я — доўгажыхар», у якой змешчана асабістая хроніка даўгалецця. Яна ўражвае тым, што аўтар пражыў не толькі вялікае, але і цяжкае жыццё, паколькі яно выпала на нягоды сумна вядомых трыццатых гадоў сталінскіх рэпрэсій, Вялікую Айчынную вайну, нішчымныя пасляваенныя будні, насычаныя шматлікімі падзеямі ў пакручастай дарозе да роднага слова, да літаратуры.

ВЫТОКІ ШЛЯХУ

З гэтай адметнасці творца і пачынае распавядаць пра сваю жыццёвую і творчую біяграфію, якая бярэ пачатак з вёскі Радзішына на шклоўскай зямлі роднай Магілёўшчыны.

Біяграфія ўражвае шматлікімі сустрэчамі з самымі вядомымі пісьменнікамі як у маладыя, так і ў сталыя гады. Асабліва ў той час, калі амаль дваццаць гадоў працаваў выкладчыкам у Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме і па сумяшчальніцтве — карэспандэнтам-арганізатарам Бюро прапаганды мастацкай літаратуры Саюза пісьменнікаў БССР. Тады блізка пазнаёміўся з Іванам Шамякіным, Іванам Чыгрынавым, Віктарам Кармазавым, Сцяпанам Гаўрусёвым, Алесем Пісьмянковым, Эдуардам Вала-

севічам, Міколам Аўрамчыкам, Раісай Баравіковай, Нілам Гілевічам, Адамам Русаком, Авяр'янам Дзеружынскім, Святланай Басуматравай, Уладзімірам Гніламедавым, Яўгеніяй Янішчыц, Янкам Брылём, Кандратам Крапівой, Петрусём Броўкам, Пятром Глебкам, Уладзімірам Дубоўкам, Васілём Зуёнкам, Сяргеем Законнікавым, Сяргеем Грахоўскім, Рыгорам Барадуліным, Васілём Быкавым, Канстанцінам Сіманавым, Яўгенам Далматоўскім, Рымай Казаковай, Ігарам Шклярэўскім, іншымі слыннымі творцамі. Многія з іх мелі званні *народны*, зрабілі важкі ўнёсак як у нацыянальную, так і ў сусветную літаратуру. «Сяброўства з Аляксеем Пысіным, Віктарам Кармазавым, Алесем Пісьмянковым, сустрэчы з многімі літаратарамі — гэта мой універсітэт прыгожага беларускага пісьменства з факультэтам матчынай мовы», — шчыра прызнаецца ў кнізе Віктар Іванавіч.

ХРОНІКА ДАЎГАЛЕЦЦЯ

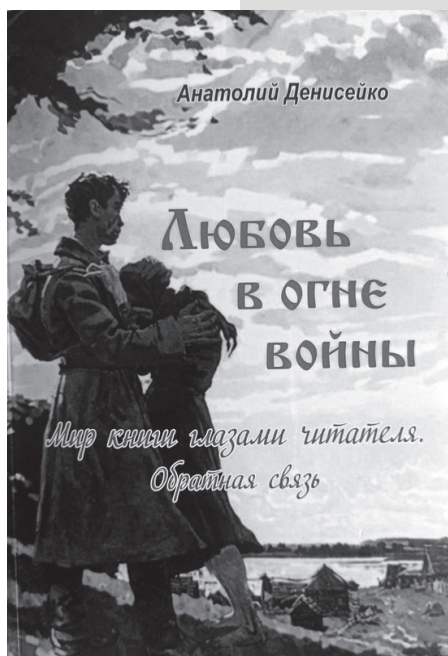
Што тычыцца непасрэдна даўгалецця, то яго хроніка прысвячаецца маці Маўры, бацьку Івану, бабулі Хадоры, дзядам Мітрафану і Лукашу, бабулям Уляне і Ефрасінні — усім з роду Арцёмавых (Арцём'евых), Глушанковых. Аўтар успамінае маленства на хутары Чарэйцаў Круг з шасці двароў, дзядулю Мітрафана, вучобу ў пачатковай школе вёскі Радзішына, як хварэў на шкарлятыну, затым на тыф недзе ў 1938 годзе, як ледзьве не памёр, як загартоўваўся працай у сям'і і на калгасных палетках. Сялянскую навуку ён засвойў так, што ўжо падлеткам умеў рабіць усё тое, што і дарослая. У ваеннае ліхалецце ў 14—17-гадовым узросце працаваў на роўні з дарослымі мужчынамі, якія па розных прычынах не патрапілі на фронт. З-за старасці, напрыклад. Па-

колькі ягоны бацька знаходзіўся там, то сыну давялося стаць кармільцам сям'і. А каб каня не забралі на свае патрэбы партызаны ці марадзёры, ноччу разам з вясковымі хлопцамі, мужыкамі даводзілася нават узімку хавацца з жывой цяглавай сілай у лесе пад адкрытым небам. Таму з вышыні пражытага, перажытага ён робіць выснову: я не зайздросчу сённяшнім гарадскім хлопчыкам, дзяўчынкам, якія без справы сноўдаюць па вуліцах, не прыносяць карысці ні сабе, ні людзям. Цяжка, вельмі цяжка давядзецца ім неўзабаве ў дарослым жыцці. Каб такога не здарылася, варта неадкладна вырашаць праблему падлеткавай занятасці. І прапаноўвае, якім чынам можна гэта зрабіць.

Незвычайная па змесце кніга чытаецца лёгка, інтрыгуе многім, напрыклад, фактамі, звязанымі з рознымі хваробамі, іх лячэннем, і не толькі. Пісьменнік прызнаецца: цяжка перанёс падхопленне двухбаковае запаленне лёгкіх у моцны мороз 1942 года, калі даваля ехаць за тры кіламетры ў лес па дровы. Лячылі ж хворага травамі, а бежанка з Магілёва — пляменніца цёткі Ганны, медсястра па адукацыі — штотды ставіла спецыяльныя банькі, давала маці парады на конт харчавання сына, прымянення настояў з лекавых траў.

ВЫПАДАК НА ДРУЦІ І ЕЖА

Падрабязна апісваецца здарэнне на Друці, якое адбылося з ім на трэці дзень пасля вызвалення мясцовасці ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. На рэчку пайшоў з малым братам Талікам, дзе чалавек дваццаць чырвонаармейцаў перапраўляліся на яе правы бераг. Адзін з іх шпурнуў толавую шашку ў вір. Моцны выбух узняў у паветра вялікі султан вады, і на імгненне нават паказалася дно.

Надзея Парчук

АДМЕТНАЯ КНИГА

Денисейко А. Любовь в огне войны : Мир книги глазами читателя. Обратная связь / А. Денисейко. — Брест : Альтернатива, 2023.

Толькі птушкі могуць ганарыцца:
Ім высока суджана ўзлятаць.
Чалавеку ж — мала нарадзіцца.
Чалавекам трэба яшчэ стаць.

Эдуард Асадаў

Кніга Анатоля Дзенісейкі «Любоў у агні вайны», выдадзеная ў 2014 годзе і перавыдадзеная са значнымі дапаўненнямі ў кастрычніку мінулага года ў «Альтернативе» г. Брэста, чытаецца з вялікім інтарэсам і захапленнем. А вось пісаць водгук на яе — даволі складана. Бо пра яе вельмі многа добрага і светлага ўжо напісана высокімі асобамі, знакамітымі людзьмі.

Напрыклад, Ігар Міхайлавіч Лучанок, народны артыст СССР і Беларусі, аўтар больш як 400 песень, прызнаваўся, што кніга Дзенісейкі «Любоў у агні вайны» разбудзіла ў яго ўспаміны пра апаленае вайной дзяцінства, пасляваенны час, блуканні па чужыне, вяртанне ў родныя мясціны. Кампазітар нават прысвяціў пісьменніку песню, напісаную на свае словы...

Генадзь Браніслававіч Давыдзька, заслужаны артыст Беларусі, былы старшыня Белтэлерадыёкампаніі, напісаў аўтару кнігі наступнае: «Ваша кніга зрабіла на мяне вялікае ўражанне... Праўдзівая, перапоўненая горам і болем і сагрэтая Вашым талентам, кніга вартая самай высокай ацэнкі. Я, прызнацца, даўно не чытаў такіх моцных твораў. На аснове Вашай кнігі можна стварыць не адну, а некалькі кінастужак! Яна здольная натхніць кампазітараў, мастакоў. Было б вельмі правільна перакласці кнігу на іншыя мовы, каб ніхто ў свеце не забываў, якой цаной нам дасталася перамога. Хачу асобна падкрэсліць, што кніга Ваша каштоўна не толькі з гістарычнага і патрыятычнага пункту гледжання, але і мае вялікую мастацкую вартасць. Дакументальная аснова павялічвае глыбіню пранікнення ў свядомасць і сэрца чытача».

Шмат цудоўных слоў пра кнігу сказалі заслужаны дзеяч мастацтва Рэспублікі Беларусь, аднаўляльнік крыжа Еўфрасінні Полацкай Мікалай

АДРАС РЭДАКЦЫІ

Юрыдычны адрас:

Рэспубліка Беларусь, 220004, Мінск, пр. Пераможцаў, 11.

e-mail: mail@mastlit.by

Паштовы адрас: Рэспубліка Беларусь, 220004, Мінск, пр. Пераможцаў, 11, каб. 902

Тэл.: галоўнага рэдактара — 203-31-12,

аддзелаў прозы, паэзіі,

крытыкі і літаратуразнаўства — 203-24-87.

e-mail: polymya@bk.ru

Падпісныя індэксы:

00471 — індывідуальны льготны

для настаўнікаў

74985 — індывідуальны

749852 — ведамасны

00727 — ведамасны льготны

для ўстаноў Міністэрства культуры

і Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 9

ад 19.07.2021, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Выдавец

Выдавецкае рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «Мастацкая літаратура»

Дырэктар — Аляксандр Мікалаевіч БАДАК

Рэдактары аддзелаў

Н. М. КАЗАПАЛЯНСКАЯ, П. П. ЖАЎНЯРОВІЧ

Тэхнічны рэдактар, камп'ютарная вёрстка, дызайн

Н. А. АРЦЁМАВА

Стыльрэдактар

А. В. КАЗЛОВА

Падпісана да друку 06.08.2024 г. Фармат 70×108¹/₁₆. Папера газетная.

Друк афсетны. Умоўн. друк. арк. 12,60. Ул.-выд. арк. 11,86. Тыраж 570 экз. Заказ

Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства «БудМедыяПраект».

ЛП № 02330/71 ад 23.01.2014,

вул. В. Харужай, 13/61, 220123, Мінск, Рэспубліка Беларусь.

Часопіс уключаны ў Пералік навуковых выданняў ВАК Рэспублікі Беларусь

для друкавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў па філалагічных навуках (літаратуразнаўства).

Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях,

у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

Рукапісы не рэцэнзуюцца і аб'ёмам да двух аркушаў не вяртаюцца.

У выпадках паліграфічнага браку ў часопісе звяртацца ў друкарню.

© Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, 2024

© Грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», 2024

© УП «Мастацкая літаратура», 2024